

RAPPORT NR. 6 – 2013

BJØRG HERBERG GLOPPEN

Selvevaluering i folkehøgskolen – en gave til skoleslaget?

Rapport basert på en undersøkelse om
selvevaluering i folkehøgskolen

Høgskolen i Hedmark

Bjørg Herberg Gloppen

Selvevaluering i folkehøgskolen – en gave til skoleslaget?

Rapport basert på en undersøkelse om
selvevaluering i folkehøgskolen

Høgskolen i Hedmark
Rapport nr. 6 – 2013

Høgskolen i **Hedmark**

Fulltekstutgave

Utgivelsessted: Elverum

Det må ikke kopieres fra rapporten i strid med åndsverkloven og fotografloven eller i strid med avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Forfatteren er selv ansvarlig for sine konklusjoner. Innholdet gir derfor ikke nødvendigvis uttrykk for Høgskolens syn.

I rapportserien fra Høgskolen i Hedmark publiseres FoU-arbeid og utredninger. Dette omfatter kvalifiseringsarbeid, stoff av lokal og nasjonal interesse, oppdragsvirksomhet, foreløpig publisering før publisering i et vitenskapelig tidsskrift etc.

Rapport nr. 6 – 2013

© Forfatterne/Høgskolen i Hedmark

ISBN: 978-82-7671-899-7

ISSN: 1501-8563

Høgskolen i Hedmark

Tittel: Selvevaluering i folkehøgskolen – en gave til skoleslaget? Rapport basert på en undersøkelse om selvevaluering i folkehøgskolen			
Forfatter: Bjørg Herberg Gloppen			
Nummer: 6	År: 2013	Sider: 52	ISBN: 978-82-7671-899-7 ISSN: 1501-8563
Oppdragsgiver: Høgskolen i Hedmark (og Informasjonskontoret for folkehøgskolene)			
Emneord: evaluering, selvevaluering, medvirkning, kvalitetssikring, kvalitetsutvikling			
<p>Sammendrag: Denne rapporten omhandler selvevaluering i folkehøgskolen. Folkehøgskolene har i alle år mer eller mindre systematisk, evaluert sin egen virksomhet. Med ny lov om folkehøgskoler, gjeldende fra 01.01.2003, kom det et pålegg til skolene om å foreta en årlig selvevaluering. Denne evalueringen skulle resultere i en rapport som skulle sendes myndighetene inne 1. juni hvert år. Lovens ordlyd i § 2 Vilkår for tilskudd. §2 h sier at:</p> <p style="padding-left: 40px;">Skolen skal utarbeide prosedyre for selvevaluering og kvalitetsutvikling som sikrer de tilsatte og elever medvirkning. Det skal utarbeides en årlig selvevalueringsrapport som skal være offentlig tilgjengelig.</p> <p>Vider heter det i Forskrifter til den samme loven at prosedyre for selvevaluering, kvalitetssikring og kvalitetsutvikling skal utarbeides og at dette skal periodisk metaevalueres Forskriftene § 14:</p> <p style="padding-left: 40px;">Kvalitetsutvikling: «Hver skole skal utarbeide dokumentasjon som klargjør og definerer skolens verdigrunnlag og målsetting. Dokumentasjonen skal også omfatte prosedyre for selvevaluering, kvalitetssikring og kvalitetsutvikling... Departementet kan foreta periodiske metaevalueringer».</p> <p>Usikkerheten rundt både rapportens utforming, omfang og den kontrollen som skulle foretas, førte til at det var stor spredning i rapportenes omfang og kvalitet de første årene. Jeg var nysgjerrig på hvordan folkehøgskolene hadde tilpasset seg loven og har stilt følgende forsknings spørsmål:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Hvilken verdi har selvevaluering for folkehøgskolene? 2. I hvilken grad opplever folkehøgskolene lov og forskrifters krav som insitament for kvalitetssikring og kvalitetsutvikling for sine skole? 3. I hvilken grad gir godkjennende myndigheter (nå: Utdanningsdirektoratet), tilbakemeldinger som skolene har nytte av <p>Rapporten er basert på en kvantitativ undersøkelse med spørreskjema sendt til landets 78 folkehøgskoler. 56 skoler svarte. Det gir en svarprosent på 72 %. I tillegg er skriftlige intervjuer med tre rektorer lagt til grunn for rapporten. Jeg har også hatt tilgang til skolenes selvevalueringsrapporter fra de siste årene og gjort et tilfeldig utvalg av de jeg har sett nærmere på, samt spørreskjema til elevene fra 21 skoler.</p> <p>Undersøkelsen viser at det er stor enighet blant folkehøgskolenes respondenter om at selvevaluering er et nyttig verktøy for stadig å utvikle og forbedre skolenes egne læringsprogrammer. Altså ser folkehøgskolene på selvevaluering som et behov innenfra. De fleste ser nytten av å trekke elevene med i evalueringen og de skolene som har langsiktige planer for sin evaluering, ser ut til å ha størst nytte av den. Flere skoler opplever det noe tungt å få hele personalet med i prosessen. Ofte blir det ledelsen og det pedagogiske personalet som er mest involvert. Etter hvert er det mange skoler som har sett nytten av å både drive evaluering av egen virksomhet og skrive en rapport. En rektor uttalte at han så på selvevaluering «som en gave til skoleslaget».</p> <p>Den andre siden av pålegget, nemlig den eksterne kontroll, er det ikke så stor begeistring for. Tvert imot. Det er stor enighet om at myndighetenes kontroll som i dag er delegert til Utdanningsdirektoratet, er til liten eller ingen nytte slik den utføres pr. dato. Når det kommer et pålegg om å skrive en rapport forventes det at den blir kommentert. Når det ikke skjer annet en nokså sporadisk, blir det lett misnøye. Noen skoler har ikke fått noen tilbakemelding i det hele tatt. De som har fått tilbakemelding har fått det på ting som ikke har vært tilfredsstillende.</p> <p>Rapportens siste del er viet selvevalueringen som et verktøy for å utvikle skolen og det stilles spørsmål om selvevaluering blir et redskap kun for å kunne tilpasse seg et marked? Tre rektorer få komme fram med sine refleksjoner omkring folkehøgskolens utvikling. Blant annet reflekterer de over en enorm økning i linjetilbud med spektakulære og eksotiske reisemål som en del av læringsprogrammet. Hvordan kan skolenes selvevaluering bidra til en kollektiv refleksjon over det som omtales i folkehøgskolemiljøet som «reisens pedagogikk»?</p>			

Title: Self-Evaluation of the Folk High Schools in Norway. A gift to the schools? Report based on a survey of the colleges on how they perceive and experience obligation to carry out self-evaluation

Author: Bjørg Herberg Gloppen

Number: 6

Year: 2013

Pages: 52

ISBN: 978-82-7671-899-7

ISSN: 1501-8563

Financed by: Hedmark University College

Keywords: evaluation, self-evaluation, participation, quality assurance, quality improvement

Summary: This report deals with the self-evaluation of the Folk High schools in Norway. Folk High Schools have always more or less systematically evaluated their own education. With the new law decree on Folk High Schools, from 01.01.2003, schools have had to conduct an annual self-evaluation. This evaluation should result in a report submitted to the authorities in June 1st each year. The Act's § 2 Conditions for Grants. § 2 h says:

The school shall develop procedures for self-evaluation and quality improvement to ensure the employees and students participation. An annual self-evaluation report is to be prepared and made publicly available.

Furthermore the Act's Regulations require that the procedure for self-evaluation, quality assurance and quality improvement is to be undertaken and periodically evaluated in accordance with Regulations § 14:

Quality development: «Every school shall prepare documentation that clarifies and defines the school's values and goals. The documentation shall also include procedures for self-evaluation, quality assurance and quality improvement... The Ministry may make periodic meta-analyses of evaluations.

Uncertainty about the self-evaluation report's design, scope and control function, meant that there was wide variation in the report's scope and quality in the early years. I was curious about how the Folk High Schools had adapted to the law and posed the following research questions:

1. How is self-evaluation valued by Folk High Schools?
2. To what extent do the colleges regard the law and regulatory requirements as an incentive for quality assurance and quality improvement for their school?
3. To what extent do the authorities (now Directorate for Education and Training), provide useful feedback to the schools?

The report is based on a quantitative survey with questionnaires sent to the country's 78 colleges. 56 schools responded. This gives a response rate of 72 %. In addition, written interviews with three principals constitute the basis for the report. I also had access to school self-evaluation reports from the last few years and made a random selection of the some examples (5), as well as questionnaires to students from 21 schools.

The survey shows that there is considerable agreement among Folk High Schools respondents that self-evaluation is a useful tool to constantly develop and improve schools' own learning programs. So Folk High Schools regard self-evaluation as a need from within. Most people see the benefit of including students in the evaluation, and schools that have long-term plans for self-evaluation, appear to have the greatest benefit. Many schools find it somewhat difficult to get all the staff involved in the process. Often, the management and only the teaching staff are the most involved. As there are many schools that have seen the benefits of self-evaluation of their own school and the writing of the report. A principal stated that he regarded self-evaluation «as a gift to the school team».

As to the other side, namely the external control exerted by central authorities, Folk High Schools were less positive. It is generally agreed that the government's control currently delegated to the Directorate, is of little or no use as it is performed at this time. It is expected that the self-evaluation reports would be commented by the central authorities.. When this does not happen other than sporadically, it is to be expected that there will be discontent. Some schools have not received any feedback at all. Those who have received feedback received it on things that have not been satisfactory.

The report's final section is devoted to the question as whether the self-evaluation report is a tool to develop the school or simply as a means adapt to the market forces? Three principals have offered their own reflections about Folk High School development. Among other things, they reflect upon the enormous increase in study programs offering spectacular and exotic destinations as a part of the course of study.. How can schools' self-evaluation contribute to a collective reflection on what is referred to in the Folk High School community as the «travel pedagogy»?

Forord

Målet med denne rapporten er å bidra til at informasjon om resultatene fra forskningsprosjektet «Selvevaluering i folkehøgskolen» deles med andre med interesse for selvevaluering generelt og for folkehøgskolen spesielt.

Med bakgrunn i egen erfaring fra folkehøgskolen og interesse for hvordan det statlige pålegget om å gjennomføre selvevaluering gjeldende fra 01.01.03, ønsket jeg å se nærmere på hvordan de som har sitt liv og virke i folkehøgskolen opplever selvevaluering som verktøy for kvalitetssikring og kvalitetsutvikling av egen virksomhet. Denne spørreundersøkelsen dreier seg i hovedsak om selvevalueringsprosessen på skolen og i mindre grad om rapporten som sendes inn. Målet med forskningsprosjektet har vært å finne ut hvilken verdi selvevaluering har for folkehøgskolene og i hvilken grad folkehøgskolene opplever lov og forskrifters krav som kvalitetssikrende og kvalitetsutviklende for sine skoler. Det har også vært interessant å se på Utdanningsdirektoratets rolle som kontrollinstans. Myndighetene har gitt Utdanningsdirektoratet oppgaven å godkjenne rapportene.

Jeg gjennomførte en kvantitativ undersøkelse i tidsrommet 26.04 2011 til 31.10.2011. Alle folkehøgskolene fikk tilbud om å delta og av 78 skoler var det 56 som responderte. Verktøyet som ble brukt var Quest Back Export. Takk til førsteamanuensis Jan Merok Paulsen ved Høgskolen i Hedmark var til god hjelp med bruk av verktøyet. Takk til alle folkehøgskolene som har bidratt med utfylling av spørreskjemaer. Uten deres deltakelse, ingen rapport.

I tillegg har jeg hatt mulighet for å gå inn i et utvalg av selvevalueringsrapporter og fått tilgang til spørreskjema som ulike skoler bruker i sin prosess med å drive selvevaluering. Jeg har også gjort skriftlige intervjuer med tre rektorer i folkehøgskolen. Hjertelig takk for deres velvilje!

Dette FoU-arbeidet ble gjort med støtte fra Høgskolen i Hedmark. I arbeidet med spørreskjemaet har jeg hatt kontakt med Utdanningsdirektoratet, med Folkehøgskolerådet ved Odd Arild Netland, pedagogisk konsulent i NKF, Odd Haddal, og pedagogisk utviklingsleder i NF, Lena Sendstad. Pedagogisk konsulent Odd Haddal har vært en uvurderlig inspirasjonskilde under hele arbeidet med undersøkelsen og etterarbeidet. Han fortjener en stor takk!

Hamar, mai 2013

Björg Herberg Gloppen

Innhold

Forord	6
1. Innledning	9
1.1 Bakgrunn og forskningsspørsmål	9
2. Teoretiske tilnærminger	10
2.1 Selvevaluering krav utenfra – behov innenfra?	10
2.2 Evaluering: Kontroll eller kvalitetsutvikling?	11
3. Metode	15
4. Resultater og drøfting av undersøkelsen	17
4.1 Verdigrunnlag og overordnet målsetting	17
4.2 Medvirkning/involvering	18
4.3 Prosedyre	22
4.4 Kvalitetssikring og kvalitetsutvikling	23
4.5 Oppfølging	24
4.6 Hvilke slutninger kan trekkes av denne undersøkelsen?	25
5. Oppsummering	29
5.1 «Hvilken verdi har selvevaluering for folkehøgskolene?»	29
5.2 «I hvilken grad opplever folkehøgskolene lov og forskrifters krav som insitament for kvalitetssikring og kvalitetsutvikling for sine skoler?»	30
5.3 «I hvilken grad gir godkjennende myndigheter, tilbakemeldinger som skolene har nytte av?»	31
6. Selvevaluering i folkehøgskolen og veien videre?	33
6.1 Folkehøgskolen før, nå og i framtida?	34
6.2 Hva tenker de som i dag sitter med det overordnede ansvaret?	35
6.3 Selvevaluering – en gave til folkehøgskolen?	39
7. Litteraturliste	40
Vedlegg	43
Vedlegg 1 Brev til folkehøgskolene	43
Vedlegg 2 Spørreskjema til folkehøgskolene	45
Vedlegg 3 Mail til et utvalg av rektorene	51

Figurliste

Fig. 1: Oversikt over skolenes evaluering av visjon/verdigrunnlag/overordnet målsetting.	18
Fig. 2: Involvering av personalet i selvevalueringprosessen.	19
Fig. 3: Involvering av skolens øvrige personale.	19
Fig. 4: I hvilken grad skolene verdsetter betydningen av å involvere elevene.	20
Fig. 5: Ulike måter å innhente elevenes synspunkter.	21
Fig. 6: Tidspunkt for når skolene starter arbeidet med selvevaluering.	22
Fig. 7: Selvevaluering som læring for elevene.	24
Fig. 8: I hvilken grad benyttes selvevaluering som skoleutvikling.	25

1. Innledning

1.1 Bakgrunn og forskningsspørsmål

Denne rapporten er laget på basis av en undersøkelse om selvevaluering i folkehøgskolen. Selvevaluering ble formelt innført i 2003. I 2013 er det med andre ord ti år siden pålegget om å foreta selvevaluering kom, i form av ny lov om folkehøgskoler med virkning fra 01.01.03. I loven kom det inn et nytt punkt h i § 2 Vilkår for tilskudd. §2 h som sier at:

Skolen skal utarbeide prosedyre for selvevaluering og kvalitetsutvikling som sikrer de tilsatte og elever medvirkning. Det skal utarbeides en årlig selvevalueringsrapport som skal være offentlig tilgjengelig.

Selv om skolene hadde evaluert sin egen virksomhet i større eller mindre grad før loven kom, var det definitivt noe nytt å få et pålegg om evaluering og årlig rapportering.

Rapporten tar ikke høyde for å belyse alle sider av selvevaluering i folkehøgskolen, men setter søkelys på hvordan selvevalueringen oppleves som et behov sett innenfra, og som et krav utenfra. Den tar også opp spørsmålet om selvevaluering fører til kvalitetssikring og kvalitetsutvikling av folkehøgskolen. Avslutningsvis drøftes folkehøgskolenes frie pedagogiske stilling i lys av krav fra markedet (søkerne) om å stadig være attraktive skoler.

Med loven kom det et pålegg om å skrive en selvevalueringsrapport som skal sendes Kunnskapsdepartementet innen 1. juni hvert år. Det er en underdrivelse å si at det var en smule usikkerhet da pålegget kom, knyttet til hvordan denne rapporten skulle utformes, og hvor grundig den skulle være. Skolene laget planer etter svært ulike, lokale maler, og vi kan se av en rapport fra 2004 (NN skole¹) og de påfølgende rapportene at «veien blir til» mens man går. Bakgrunnen for undersøkelsen var at jeg gjerne ville vite hvordan «veien har blitt» for folkehøgskolene og samtidig se om de har utviklet noe som kan ha verdi for flere.

Mine forskningsspørsmål var følgende:

1. Hvilken verdi har selvevaluering for folkehøgskolene?
2. I hvilken grad opplever folkehøgskolene lov og forskrifters krav som insitament for kvalitetssikring og kvalitetsutvikling for sine skole?
3. I hvilken grad gir godkjennende myndigheter (nå: Utdanningsdirektoratet), tilbakemeldinger som skolene har nytte av?

---

¹ NN skole (2004). Selvevalueringsrapport (2003–2004). Upublisert.

2. Teoretiske tilnærminger

Det teoretiske bakteppet er hentet fra offentlige dokumenter i Norge (og Danmark) for å belyse evaluering sett fra det offentliges side. For å se på evaluering og selvevaluering spesielt fra et skoleperspektiv, har jeg blant annet hentet stoff fra sentrale bidragsyttere som Cato Bjørndal og Lars Monsen (Norge), Peter Dahler-Larsen (Danmark), Sandra Mathison (USA) og John MacBeath (Storbritannia/USA).

2.1 Selvevaluering krav utenfra - behov innenfra?

Selvevaluering er i og for seg ikke et nytt fenomen. Folkehøgskolene har i alle år, mer og mindre systematisk og på ulike måter, drevet evaluering av egen virksomhet. Systematikken har ikke alltid stått i høysetet, men skolenes posisjon i et fritt marked, har medført at skolene må være attraktive for å få elever. Riktignok er det mange folkehøgskoler som opplever at hele søskenflokker kommer som elever og rekrutteringen sikres gjennom at flere fra samme familie eller samme bygd, søker til skolene. Men for at det skal skje, må den første representanten fra en familie oppleve kvalitet i skoletilbudet. «Gjenbruk» skjer ikke automatisk. Denne formen for evaluering er ofte det vi kan kalle en indre evaluering. Den kan i og for seg aldri bli objektiv i og med at de som foretar evalueringen, gjerne vil se de gode sidene ved egen skole (MacBeath & McGlynn 2005).

Evaluering har lange tradisjoner. Det har engasjert forskere, så vel som den vanlige mann i gata som har sine synspunkter på skolen. Evaluering av skoler har i de seinere årene blitt gjort mer systematisk. Feltet har vokst enormt. Fra 2000 har selvevaluering kommet inn i vårt vokabular (Monsen 2002). Dette korresponderer med internasjonale trender (Mathison 2011a, MacBeath 1998, Fullan & Hargreaves 1992). I Danmark har Peter Dahler-Larsen bidratt vesentlig til innsikt om selvevaluering bl.a. i boken «Selvevalueringens Hvide Sejl». Boken er et resultat av et utviklingsprosjekt for de frie kostskoler i Danmark². Da prosjektet ble satt i gang i vårt naboland, var det ikke obligatorisk med evaluering av disse skolene. Det kom i 2000. Norge fulgte etter i 2003.

---

² I prosjektet om selvevaluering som var finansiert av Undervisningsministeriet, var Folkehøgskolernes Forening i Danmark, Foreningen af Frie Ungdoms- og Efterskoler og Foreningen af Husholdnings- og Håndarbejds skoler med i styrergruppen. Prosjektet ble ledet av professor Peter Dahler-Larsen, Syddansk Universitet.

Internasjonale program som PISA, TIMSS og PIRLS³ er alle evalueringundersøkelser som gir grunnlag for sammenlikning og i neste omgang tiltak for å bli bedre. Nesten alle områder kan være gjenstand for evaluering. Institusjoner kan evalueres, noe som eksempelvis skjer når høghøgskolene underlegges NOKUT's kritiske blikk. De videregående skolene har sine evalueringprogram med sjekklister. Det formelle grunnlaget for utdanning gjennomgås når vi ser på evaluering av eksempelvis L-97 og L-06. I St.meld. nr. 16 (2006–2007) «... og ingen stod igjen. Tidlig innsats for livslang læring» peker Kunnskapsdepartementet på viktigheten av en god evalueringkultur i norske skoler. Her sies det blant annet på side 77 at «I norsk skole har manglende evalueringkultur ført til utilstrekkelig oppfølging av elevene og redusert deres faglige utviklingsmuligheter» (Rundskriv 1, Udir, 2010).

I vårt land er det relativt lite forskning relatert til folkehøgskolen. Det ikke tidligere gjort noen undersøkelser om selvevaluering i folkehøgskolen i Norge, og det er også få offentlige dokumenter som omtaler skoleslaget. I 2010 kom NTNUs rapport om elevers utbytte av folkehøgskolen. Forskning fra Universitetet i Oslo om folkehøgskolelærernes korpsånd viser at de skårer høyt (Christophersen mfl., 2011). Nylig kom resultat av en tilfredshetsundersøkelse som viser at folkehøgskoleelever er landets mest fornøyde (Epsi 2012). I Danmark er det gjort noe forskning på evaluering i de frie kostskoler. Dette er skoler som kan sammenliknes med våre folkehøgskoler. Der har det vært fokus på verdigrunnlaget og hvordan egen praksis er tilrettelagt i forhold til dette. Det er ikke gjort noen undersøkelser på hvordan skolene opplever og etterlever pålegget om selvevaluering. Kulturministeriet⁴ har støttet metoder for utforming av selvevalueringen (Moesbøl, 2013⁵).

2.2 Evaluering: Kontroll eller kvalitetsutvikling?

Hva ligger egentlig i begrepet evaluering? Evaluering og vurdering brukes om hverandre i pedagogisk litteratur. Ordet vurdere har tysk opprinnelse *werdêren* og betyr å verdsette, gjøre seg opp en mening om, bedømme, tillegge verdi. Evaluere kommer fra det engelske *evaluate* (Bjørndal, 2011). Skillet er ikke tydelig i norsk språk, men evaluering er nok det ordet som er mest brukt om organisasjons- og institusjonsnivå. Vi snakker om evaluering ved politisk overordnede evalueringer og evalueringer på nasjonalt nivå, mens vurdering brukes om det som skjer når vi gir tilbakemeldinger i en prosess eller kommenterer et sluttprodukt, gjerne på student/elevenivå. Cato Bjørndal hevder at man grunnleggende sett kan si at både det å evaluere og å vurdere betyr å gi noe verdi og bestemme verdien av noe (Bjørndal, 2002, 2011).

I Norge hadde staten direkte myndighet gjennom tilsynsmannsembetet over forvaltning av skolenes faglige innhold. I den nye loven ble dette fjernet. I stedet ble skolene pålagt årlig selvevaluering.

3 PISA er et initiativ fra OECD og er gjennomført i 2000, 2003, 2006 og 2009. TIMSS gjelder matematikk-kunnskapen hos 4., 8. klassinger og vg. elever og er gjennomført i 1995, 1999, 2003 og 2007. PIRLS er en internasjonal studie om leseferdighet på 4. (og 5.) trinn og Norge har deltatt i 2001, 2006 og 2011.

4 Høgskolenes forvaltning er flyttet over fra Undervisningsministeriet til Kulturministeriet.

5 Moesbøl, Jesper (2013). *Selvevaluering i folkehøgskoler*. Mail fra Kulturministeriet. 11.02.2013.

I Forskrifter til den samme loven blir det ytterligere påpekt at prosedyre for selvevaluering, kvalitetssikring og kvalitetsutvikling skal utarbeides og at dette skal periodisk metaevalueres. Forskriftene §14:

Kvalitetsutvikling: «Hver skole skal utarbeide dokumentasjon som klargjør og definerer skolens verdigrunnlag og målsetting. Dokumentasjonen skal også omfatte prosedyre for selvevaluering, kvalitetssikring og kvalitetsutvikling..... Departementet kan foreta periodiske metaevalueringer».

Godkjenning fra myndighetenes side knyttes ikke opp til måloppnåelse, men til at selvevaluering benyttes som et effektivt verktøy for utvikling (NOU 2001:16. Det anses som en fordel at den enkelte skole utvikler sin egen profil for dette arbeidet, og at ansatte og elever må sikres medvirkning. Departementet har ingen kvalitetskrav som denne selvevalueringen skal imøtekomme. Det blir derfor opp til den enkelte skole å skape sine egne kriterier for kvalitet og måloppnåelse. Når myndighetene knytter selvevaluering opp mot kvalitetsutvikling og kvalitetssikring, blir det skolens egne, lokale standarder som vil være avgjørende for om det skjer en utvikling av virksomheten. I Stortingsmelding nr. 31 (2007–2008) sies det noe om hvordan kvalitetsutvikling bør skje, men ikke spesifikt hva kvalitet er: «Kvalitetsutvikling ved skoler krever at alle deltar og trekker i samme retning. Det er avgjørende for å sikre bred tilslutning fra lærerne ved den enkelte skole, noe som innebærer at de blir involvert og har eierskap til endringer som gjøres» (St. meld. 31, 2007–2008, s. 47).

Tidligere var det skarpe skiller mellom ekstern og intern evaluering av virksomheter. Lars Monsen argumenterer for at det ikke lenger er naturlig å opprettholde slike skiller. Grensene for hva som er initiert utenfra og hva som er satt i gang av skolene selv, er mer flytende (Monsen 2002). Skolebasert vurdering beskrives slik av Ålvik (i Monsen 2002):

Skolebasert vurdering innebærer at de som har interesser i virksomheten sammen bestemmer seg for hva som skal vurderes og måten dette skal gjøres på. Det er tale om et forløp hvor hensikten er å vinne dypere forståelse av det som skjer, og av forholdet mellom hensikt, rammer, prosesser og resultater (Ålvik 2002, s. 189).

Denne beskrivelsen samsvarer med det som ligger til grunn for innholdet i begrepet selvevaluering i folkehøgskolen. Selvevaluering innebærer å etablere rutiner for kritisk å vurdere egen virksomhet, identifisere områder for forbedring, sette inn ressurser på å oppnå forbedringer og vurdere resultatene man oppnår (NOU 2001:16, s. 30). Selvevaluering dreier seg om hvilken verdsetting den enkelte skole gir de læringsprogrammene skolen har, de tilbudene som gis, og om de tilbakemeldingene som ansatte, elever og andre kommer med. Den skal avdekke om evalueringen fører til endringer av skolens virksomhet og til nye tiltak. Det er ikke noen motsetning mellom dette og hva Dahler-Larsens beskrivelse av selvevaluering som en aktivitet der hver enkelt institusjon har et betydelig selvstendig ansvar for å sikre dokumentasjon, vurdering og oppfølging i forhold til egne aktiviteter. Ideen med selvevaluering er «å sikre sammenfald mellom ansvaret for at handle, ansvaret for at undersøge handlingen og ansvaret for at følge opp» (2003, s. 10).

I 2002 ble det satt i gang et statlig utviklingsprosjekt «Skolen vet best». Det som kommer fram i dokumentet «Skolen vet best» (2002), kan tyde på at «New Public Management» (NPM) er inspirasjonskilde til et systemskifte i norsk skole. Innsats skal måles, hva som er innsatsfaktorer (input), skal kunne måles i resultater (output). Selv om folkehøgskolene har en forholdsvis fri og uavhengig plass i forhold til disse nye formene for kontroll (Christophersen mfl. 2011), har dette systemskiftet også fått konsekvenser for folkehøgskolen med krav om godkjent selvevalueringssrapport før tilskudd gis. I kjølvannet av dette ble det satt i gang nye systemer for vurdering av kvalitet. I NOU 2003:16 (kap. 7) beskrives *strukturkvalitet* som virksomhetens ytre faktorer, lover, regler og planverk, organisering av skolesystemet på nasjonalt, skoleeier- og skolenivå, bygninger og ressurser, personalets kompetanse samt elevgruppens størrelse og sammensetning. *Prosesskvalitet* beskriver virksomhetens indre aktiviteter – selve arbeidet med opplæringen – herunder innhold, arbeidsformer, organisering, læringsmiljø etc. (input). *Resultatkvalitet* omfatter det en ønsker å oppnå med det pedagogiske arbeidet: i første rekke elevenes læringsutbytte (output). Resultatkvaliteten er overordnet de to andre (St.meld. nr. 30 (2003–2004) Kultur for læring). Dette innebærer en endring fra input-baserte til output-baserte virkemidler og knytter seg til en internasjonal trend som vektlegger «accountability» (ansvarlighet) (Langfeldt, Elstad og Hopmann 2008). Accountability er et retorisk begrep som har kommet inn i pedagogisk litteratur fra økonomisk terminologi og knyttes ofte til lønnsomhet og målbar kunnskap. Accountability i den sammenhengen vi snakker om her, knyttes opp mot kravene om en dokumentasjon fra folkehøgskolenes side som omhandler en prosedyre for evaluering, hvem som deltar (medvirkning) og hva som er skolens verdigrunnlag og målsetting. Når dette er gjort, kan folkehøgskolen få «godkjent-stempel» fra kontrollerende myndigheter. Skoleeiere har dermed opptrådt med ansvarlighet og utført pålagte oppgaver.

Selvevaluering kan ha minst to ytterpunkter. På den ene siden kan det være et middel til selverkjennelse og bestrebelser som fører til et bedre liv og økt kvalitet. I et skolefellesskap kan slik selvevaluering lett forbindes med demokrati, selvstyre og ansvar for egen framtid. På den andre siden kan selvevaluering som blir initiert utenfra, minne om en slags «skueprosess» (fritt etter Dahler-Larsen, 2003, s. 29).

Spørsmålet blir da om kvalitet skal defineres innenfra eller utenfra. Peder Haug hevder i boka «Kvalitet i opplæringa» (2012) at

Kvaliteten på pedagogisk praksis er avhengig av relasjonar mellom individ. Difor vil ein alltid vere avhengig av erfaringane, kompetansen og vurderingane til den einskilde yrkesutøvaren (Haug 2012:11)

Han mener videre at som en konsekvens av dette kan forskning på feltet opplyse, men ikke erstatte faglig skjønn (ibid.). Dahler-Larsen har viet temaet betydelig oppmerksomhet. Han beskriver kvalitet som et begrep hvis innhold avhenger av ulike perspektiver; mål, brukerorientering, effekt, standard og organisatoriske systemer. Kvalitet er relasjonelt bestemt i forhold til forventninger eller sosialt definerte standarder (2008). Et slikt syn på kvalitet åpner for diskusjon omkring de kriteriene som settes. To av hensiktene med selvevaluering i skolen er kvalitetssikring og kvalitetsutvikling. Et viktig spørsmål blir da hvem det er som har behov for en

kvalitetssikring av folkehøgskolens virksomhet. Her kommer forholdet mellom intern og ekstern evaluering på nytt fram (Monsen og Haug 2002). Når det gjelder departementets pålegg til folkehøgskolene om å drive selvevaluering, kan vi si at den indre prosessen ivaretar ønsket om utvikling. Den offentlige rapporten møter behovet for kontroll.

Dahler-Larsen (2009) understreker at evaluering er underlagt fire krav. Disse er: systematikk, bedømmelse, samfunnsmessig kontekst og at evalueringen skal kunne spille en rolle i praktiske handlingssituasjoner. Jeg vil komme tilbake til disse fire under drøfting av undersøkelsens resultater.

Jeg har valgt å bruke de tre indikatorene struktur, prosess og resultat og Dahler-Larsens fire krav til evalueringens innhold, for å se om det er mulig å finne svar på om selvevaluering kan være et hensiktsmessig verktøy for kvalitetsutvikling. I og med at det er skolene selv som setter standarden for hva som skal evalueres og mot hvilke kriterier, blir kvalitetsutvikling sett i en organisasjonssosiologisk sammenheng.

3. Metode

Denne rapporten bygger på en kvantitativ undersøkelse med spørreskjema (se vedlegg 2) Undersøkelsen ble gjennomført i tidsrommet 26.04.11–31.09.11. Spørsmålene i undersøkelsen ble organisert i 6 hovedkategorier, fordelt på 34 spørsmål. Hovedkategoriene fulgte kravene for innholdet i selvevalueringsrapportene: Verdigrunnlag/ overordnet målsetting, medvirkning/ involvering, prosedyre, kvalitetssikring og -utvikling, og til slutt oppfølging. Undersøkelsen ble sendt til 78 folkehøgskoler. 56 har svart. Det er en svarprosent på 72 %, noe som anses å være et bra grunnlag for å kunne danne et generelt bilde av selvevaluering i folkehøgskolen. Skolene selv administrerte hvem som var respondenter. Det er rektorer, inspektører eller ledere av selvevalueringsutvalget på skolene som har svart og skrevet kommentarer til slutt. Jeg bruker rektor og skoleleder i sitatene, fordi noen steder er det tydelig rektor som uttaler seg, andre steder en i administrasjonen. Undersøkelse er utført ved hjelp av Quest Back Export og er godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste (NSD). Verktøyet gir umiddelbar tilgang til de svarene alle skolene har gitt⁶. Materialet er samlet i et dokument på 37 sider med tabeller og diagrammer. Noen av tabellene og diagrammene presenteres i denne rapporten i kapittel 7. Hvert svar som skolene har gitt er også et resultat av den enkelte skoles tolkning av spørsmålene. En svakhet ved slik strukturert datainnsamling, er at det er vanskelig å komme med andre synspunkter enn det det spørres om (Jacobsen 2005). For å bøte på dette, ble det gitt muligheter for å skrive en kommentar til slutt. Troverdigheten i svarene i en slik undersøkelse er relativt vanskelig å måle, men presentasjon på konferanser der alle folkehøgskolene er representert og referat i begge folkehøgskoleslagene sine tidsskrifter, har ikke gitt annet enn positive tilbakemeldinger i forhold til hva som presenteres som hovedfunn, nemlig at selvevaluering tross motstand i starten, blir sett på som et verktøy skolene har nytte av. Det er selvsagt også diskutabelt hvor stor reliabilitet en slik undersøkelse har i og med at det ikke er kontrollert hvem som har svart på undersøkelsen og svaralternativene gir mulighet for vurdering.

Spørsmåleksempelene under viser svaralternativene. Eksempelene som er valgt ut, belyser innholdet i undersøkelsen (se vedlegg 2):

Verdigrunnlag/overordnet målsetting:

1. I hvilken grad blir skolenes visjon/verdigrunnlag/overordnede målsetting evaluert?

Medvirkning:

4. I hvilken grad involveres personalet i selvevalueringsprosessen?

---

⁶ I denne rapporten har jeg ikke foretatt en korrelasjonsanalyse mellom de ulike variablene.

Kvalitetssikring:

13. I hvilken grad opplever skolens ansatte at selvevalueringen har verdi for det daglige arbeidet i folkehøgskolen?

Kvalitetsutvikling:

22. I hvilken grad endres andre deler av skolens virksomhet enn læringsprogrammet på bakgrunn av selvevalueringen?

Oppfølging:

28. Har skolen fått tilbakemelding(er) fra Utdanningsdirektoratet om selvevalueringen?

Nei:

Ja:

Hvis ja, i hvilken grad var tilbakemeldingen(e) nyttig(e)?

I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad	Ikke i det hele tatt
-------------------	-------------	-------------	--------------	--------------------	----------------------

Prosedyre:

14. Når starter arbeidet med selvevaluering på skolen?

Planleggingsuka om høsten	Etter høstferien	I jan./febr.	Etter påske	Etterarbeidsuka	Annet:
---------------------------	------------------	--------------	-------------	-----------------	--------

Rapporten bygger også på tre skriftlige intervjuer med et tilfeldig utvalg av rektorer. De skriftlige intervjuene hadde to hovedtema som rektorene skulle si noe om: «Kvalitetssikring og skoleutvikling» og «Folkehøgskolene og studieturer» (se vedlegg 3). Jeg valgte studieturer, fordi det har vært en enorm utvikling i folkehøgskolenes linjetilbud som omfatter til dels lange reiser de siste ti årene. Spørsmålet som gjelder skolenes reisevirksomhet kan sies å være et «ledende spørsmål», men rektorene stod selvsagt helt fritt til å velge hvordan de ville svare.

I tillegg til spørreundersøkelsen, har jeg gjort tilfeldig utvalg på fem av skolenes ca. 380 offentlig tilgjengelige selvevalueringsrapporter fra 2006–2010. Jeg også fått tilgang til skolenes spørreskjema til elevene med svar. I underkant av halvparten av de som svarte på undersøkelsen, sendte inn elevskjemaer (21 skoler). Jeg har sett nærmere på fem, tilfeldig utvalgte skjema.

4. Resultater og drøfting av undersøkelsen

Nedenfor presenteres resultatene av undersøkelsen ut fra de seks hovedkategoriene i spørreskjemaet. Svarene blir i første omgang referert, så kommentert og drøftet i neste avsnitt. Der vil jeg se resultatene i lys av teori om selvevaluering. Det er ikke ukomplisert å tolke funnene, men svarene kan gi en pekepinn om hvordan skolene vektlegger arbeidet. Vi kan se om selvevaluering anses for å være en mulighet de har for å drive skoleutvikling, eller om det gjøres for å tilfredsstille eksterne myndigheter.

4.1 Verdigrunnlag og overordnet målsetting

Undersøkelsen viser at verdigrunnlaget i stor grad er gjenstand for vurdering. Hele 51 skoler svarer at verdigrunnlaget i *noen eller stor grad* er gjenstand for vurdering. Hvordan dette gjøres, sier ikke undersøkelsen noe om. Rapportene viser at flere skoler ser på målsettingen og drøfter hvorvidt det daglige arbeidet i skolen gjenspeiler målene. 1 skole hevder at den i *svært stor grad* legger vekt på folkeopplysning og allmenndanning i virksomheten. 7 skoler sier at de i *liten grad* legger vekt på dette. En av skolene har lagt om hele virksomheten på bakgrunn av egen evaluering. Da ble også den overordnede målsettingen satt under lupen, selv om skolens verdigrunnlag ikke ble endret (rapport skole 1). Skolene fikk spørsmålet: I hvilken grad blir skolenes visjon/verdigrunnlag/overordnet målsetting evaluert? Svaralternativene var følgende: 1, «Ikke i det hele tatt», 2, «I liten grad», 3, «I noen grad», 4, «I stor grad» og 5, «I svært stor grad». Verdigrunnlaget og skolens målsetting er selve fundamentet som skolene hviler på. Det er derfor ganske opplagt at det er noe som må evalueres årlig, nemlig om skolens drift er i tråd med verdigrunnlaget. Nedenfor gjengis oversikten i prosent.

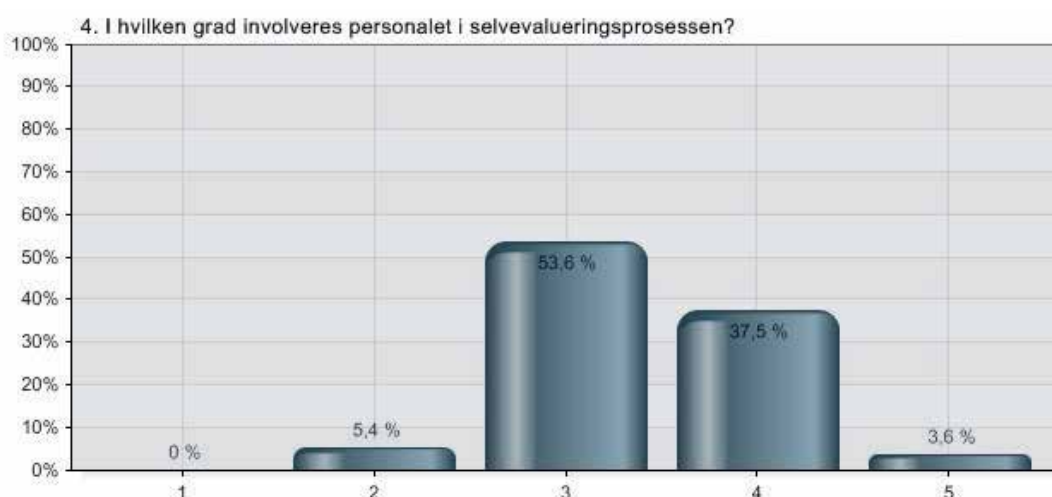

Fig. 1: Oversikt over skolenes evaluering av visjon/verdigrunnlag/overordnet målsetting.

Vi kan gledelig konstatere at det er ingen skoler som ikke evaluerer skolens overordnede målsetting.

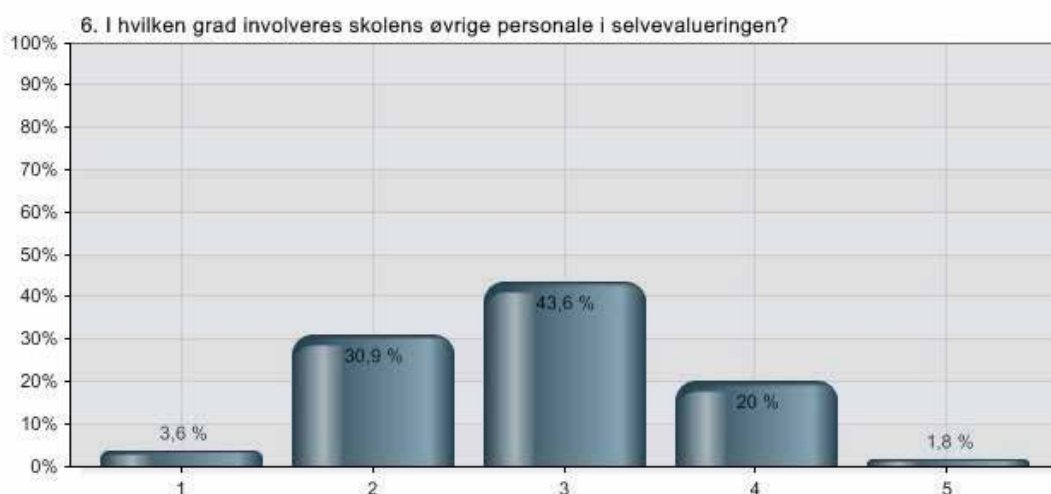
4.2 Medvirkning/involvering

Undersøkelsen hadde flere spørsmål som omhandlet medvirkning. Et spørsmål gjaldt om det å evaluere virksomheten var en lederoppgave, eller om hele personalet var involvert. 53 skoler svarer at hele personalet involveres. Likevel viser undersøkelsen at det er det pedagogiske personalet som deltar mest.

Alternativer	Prosent	Verdi
1 Ikke i det hele tatt	0,0 %	0
2 I liten grad	5,4 %	3
3 I noen grad	53,6 %	30
4 I stor grad	37,5 %	21
5 I svært stor grad	3,6 %	2
Total		56

Fig. 2: Involvering av personalet i selvevalueringprosessen.

Alternativer	Prosent	Verdi
1 Ikke i det hele tatt	3,6 %	2
2 I liten grad	30,9 %	17
3 I noen grad	43,6 %	24
4 I stor grad	20,0 %	11
5 I svært stor grad	1,8 %	1
Total		55

Fig. 3: Involvering av skolens øvrige personale.

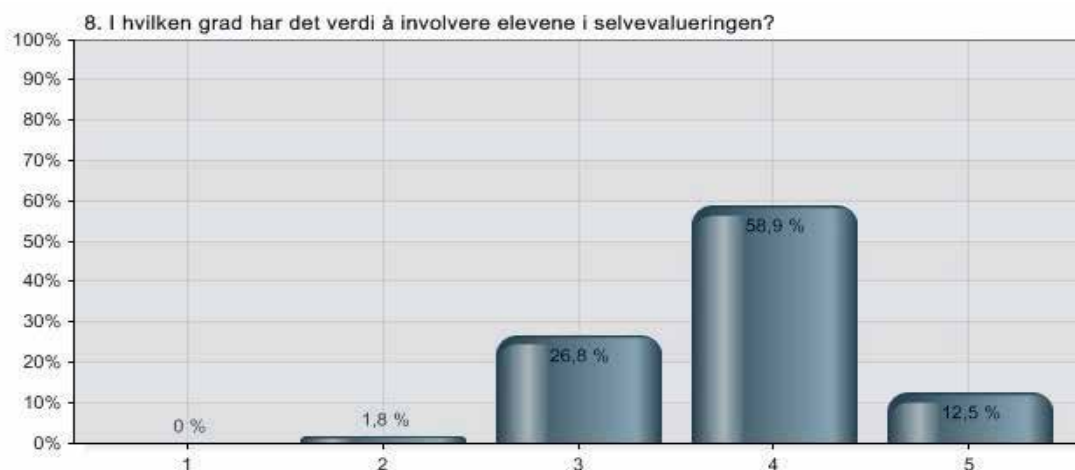
19 skoler (34,5 %) svarer at de involverer det praktiske personalet i *liten grad eller ikke i det hele tatt*. Hvordan involveres personalet og i hvilken grad oppleves det uproblematisk å engasjere personalet i selvevalueringprosessen? På dette spørsmålet svarte 41 skoler at «det føltes utfordrende for ledelsen å engasjere personalet i selvevaluering i *noen eller svært stor grad*». 50 skoler hevder

at elevene bidrar i *stor grad* til selvevalueringen. Bare 6 skoler svarer at de i *liten grad, eller ikke i det hele tatt*, tar med elevene. Elevenes stemmer kommer fram via gruppesamtaler, spørreskjema, intervjuer, elevråd og blogger.

En rektor skriver i kommentarfeltet: «Det er viktig er å få elevene med i dette. Her har vi ikke vært gode nok, men er blitt mer bevisst på det de siste årene. Vi bruker elevrådet som ressurs her». I hvilken grad elevenes vurderinger tas hensyn til, avhenger av *tidspunktet* elevene involveres. De som har en elevundersøkelse midt i skoleåret, hevder at de justerer elevenes læringsprogram. Hele 48 skoler svarer at de i *noen eller stor grad* endrer skolens læringsprogram på bakgrunn av selvevalueringen. En rektors uttalelse kan stå som illustrasjon på folkehøgskolenes posisjon i forhold til et elevmarked:

Det har endra seg mykje sidan eg starta i folkehøgskulen 1. august 1997. Elevane er nok meir høflege no, meir på lag på ein måte – MEN dei er mykje meir bevisst i kva dei går til, og dei oppfattar skulebrosjyre og informasjon på nettsida vår meir som ein lovnad. Eit produkt dei har sagt ja til, og ønskjer å oppleve her.

Figuren nedenfor viser hvordan skolene opplever viktigheten av å involvere elevene i selvevalueringprosessen.

Alternativer	Prosent	Verdi
1 Ikke i det hele tatt	0,0 %	0
2 I liten grad	1,8 %	1
3 I noen grad	26,8 %	15
4 I stor grad	58,9 %	33
5 I svært stor grad	12,5 %	7
Total		56

Fig. 4: I hvilken grad skolene verdsetter betydningen av å involvere elevene.

Vi hadde også et spørsmål som gikk på hvordan de involverte elevene i selvevalueringen. Figuren nedenfor viser at det er veldig mange måter å innhente elevenes synspunkter på, men det er en stor overvekt på bruk av spørreskjema. En skole har ikke svart på spørsmålet.

Alternativer	Prosent	Verdi
1 Elevråd	52,7 %	29
2 Fokusgrupper	21,8 %	12
3 Spørreskjema	94,5 %	52
4 Gjennom intervjuer	29,1 %	16
5 Gjennom samtaler	70,9 %	39
6 Blogging og sosial medier	5,5 %	3
7 Annet	9,1 %	5
Total		55

Fig. 5: Ulike måter å innhente elevenes synspunkter.
(Siste kolonne er antall skoler som svarer)

Vi ser at 52 av 55 skoler bruker spørreskjema som informasjonskilde. Spørreskjemaene utforming varierer veldig og kommenteres under punkt 4.6.

4.3 Prosedyre

Tidspunktet for når skolene starter med sin selvevaluering kan se ut til å ha betydning for hvorvidt de justerer sine læringsprogrammer. Majoriteten starter arbeidet med den årlige selvevalueringen i planleggingsuka om høsten (21 skoler). 10 skoler venter til etter høstferien og 8 skoler venter til elevene har reist om våren. 7 skoler oppgir at de har et annet tidspunkt.

Alternativer	Prosent	Verdi
1 Planleggingsuka om høsten	37,5 %	21
2 Etter høstferien	21,4 %	12
3 I jan./febr.	10,7 %	6
4 Etter påske	3,6 %	2
5 I etterarbeidsuka	14,3 %	8
6 Annet	12,5 %	7
Total		56

Fig. 6: Tidspunkt for når skolene starter arbeidet med selvevaluering.

Spørsmålet om skolene har en plan for selvevaluering kan ses i sammenheng med spørsmålet om langsiktighet i evalueringen. De som har en plan for mer enn ett år (23) har planer for 2, 3, 4 eller 5 år. Temaene varierer og eksempler er: Internatet som læringsarena, dannelse, undervisningen, valgfagene, arbeidsmiljøet, det sosialpedagogiske arbeidet og veiledning. Andre skoler evaluerer hele virksomheten hvert år (kilde: Selvevalueringsrapporter 2006–2010).

En rektor skriver følgende om viktigheten og tidspunkt for selvevaluering:

Vi er enig på skolen om at dette er et tema på hver eneste planleggingsdag og i for-/etterarbeidsuka i en eller annen form. Dette for at alle skal se det som «sitt» prosjekt, slik at ikke kun noen få har et eierforhold til det.

En annen skriver dette om prosessen på sin skole:

Vi har nå innarbeidet gode rutiner for selvevalueringen. Det har vært viktig for oss å ha en høy bevissthet om dette. Selvevalueringen har gjort oss til en bedre skole på alle områder. Vi tar utgangspunkt i skolens 4 verdsett: Åpenhet og tillit, Faglighet og struktur, Likeverd og lagånd, Kreativitet og livsutfoldelse. Selvevalueringen er en 4-årig syklus. Vi tar utgangspunkt i et verdsett og setter opp et temaområde som skal evalueres. Elever og hele personalet er involvert. Det er pedagogisk utvalg som har hovedansvaret for prosessen. I utvalget sitter undervisningsinspektøren og 2 lærere.

Selvevalueringsprosessen skal munne ut i en rapport. Vi stilte spørsmål om det var ønskelig med en fast mal for å skrive rapporten. Flertallet mener at en fast mal ikke vil fange opp den enkelte skoles spesifikke læringsprogram.

4.4 Kvalitetssikring og kvalitetsutvikling

I undersøkelsen ble det spurt om hva de tenkte om hensikten med selvevaluering, jf. lov om folkehøgskoler.

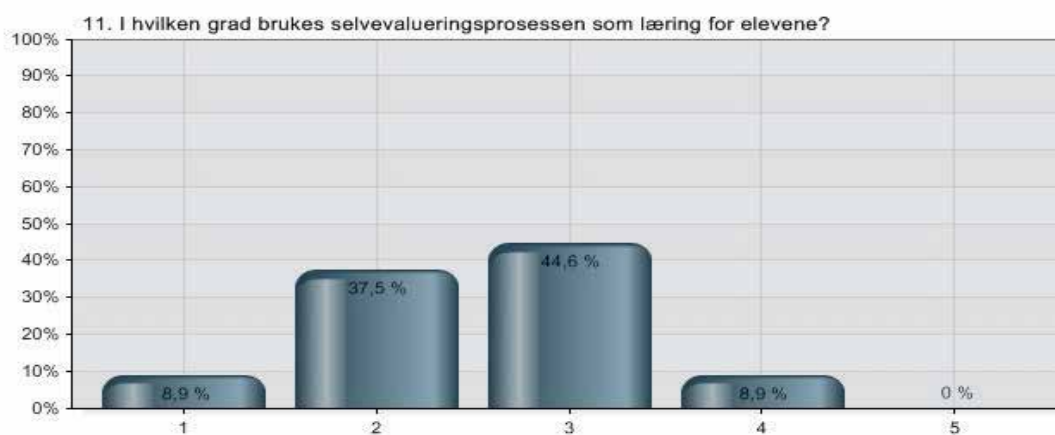
Det er flere momenter som spiller inn når skolene skal få selvevalueringen til å føre til videre utvikling. Dette kommer jeg nærmere inn på i drøftingen. De aller fleste skolene opplever det meningsfullt å foreta en evaluering av virksomheten. Følgende utsagn fra tre ulike skoler sier noe om drivkraften: «Selvevaluering for å bli en bedre folkehøgskole», «Selvevaluering for å få flere elever» og «Selvevaluering hos oss har vi tolket slik at det er en måte å inspirere oss til egenutvikling». Et annet spørsmål gjaldt hvordan skolene opplever å drive selvevaluering. Er det kun merarbeid, eller er det nødvendig for å kunne kvalitetssikre og utvikle skolen?

Pålegget om selvevaluering har ført til at vi er meir bevisst heile evalueringsprosessen heile skuleåret igjennom. Vi har laga ein evalueringsplan, og vi er nok blitt mykje meir tydelege på at vi ønskjer tilbakemeldingar, og meir strukturert enn tidlegare. På denne måten er det også råd å samanlikne år, for å finne ut skilnader og å kunne vurdere meir kvifor det som fungerte i fjor ikkje fungerer så bra i år (sitat en rektor).

En annen skoleleder sier følgende:

Selvevalueringsrapporten er et utmerket redskap i skoleutviklingen av folkehøgskolen. Etter mitt skjønn er dette påbudet i lov/forskrift en gave til skoleslaget, særlig på bakgrunn av den store friheten vi er innrømmet etter den nye loven fra 2003.

Som vi ser er det litt ulike oppfatninger av hva selvevaluering kan brukes til i folkehøgskolen. Et spørsmål gjaldt om selvevaluering ble brukt til å styrke elevenes læring. Nedenfor gjengis en tabell som viser hva skolene mente om det.

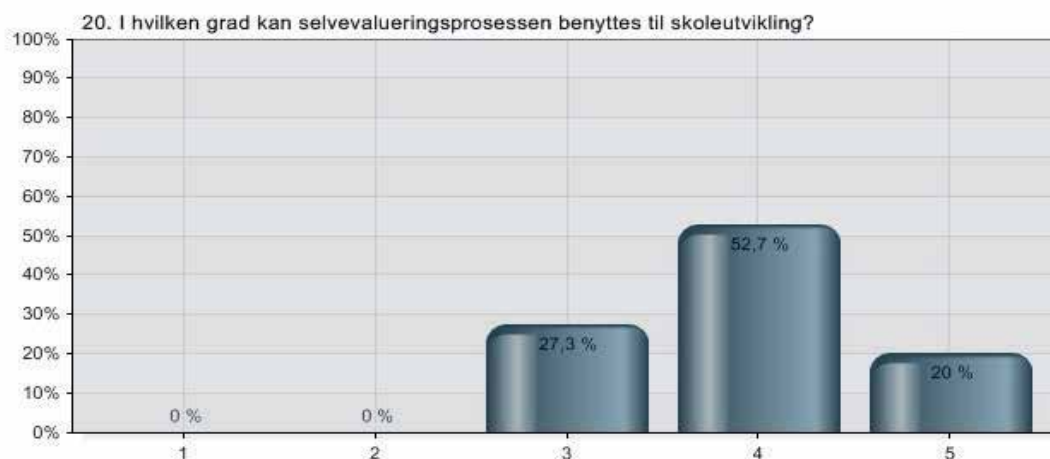
Alternativer	Prosent	Verdi
1 Ikke i det hele tatt	8,9 %	5
2 I liten grad	37,5 %	21
3 I noen grad	44,6 %	25
4 I stor grad	8,9 %	5
5 I svært stor grad	0,0 %	0
Total		56

Fig. 7: Selvevaluering som læring for elevene.

Utsagnene viser ulike motiver. Og det er interessant at hele 5 skoler svarer at de ikke bruker selvevaluering som læring for elevene i det hele tatt. Jeg kommer tilbake til dette i siste del av rapporten.

4.5 Oppfølging

Det siste området i spørreundersøkelsen gjaldt oppfølging. Både hvordan skolene selv fulgte opp sine funn, og hvordan myndighetene responderte på rapportene. Vi har sett at de fleste folkehøgskolene opplever selvevaluering som viktig for å bedre kvaliteten på tilbudet og utvikle skolen videre. 55 skoler hevder at selvevalueringen er velegnet til skoleutvikling. Hele 48 av skolene endrer sine lærings-programmer på bakgrunn av selvevalueringen og 7 oppgir at programmene endres i liten grad. Undersøkelsen forteller ikke om det er skoleutvikling eller «brannslukking» som skjer i kjølvannet av opplysninger fra elevenes skjema. Figuren nedenfor viser at de fleste skolene bruker selvevaluering som incitament for skoleutvikling, om enn i ulik grad.

Alternativer	Prosent	Verdi
1 Ikke i det hele tatt	0,0 %	0
2 I liten grad	0,0 %	0
3 I noen grad	27,3 %	15
4 I stor grad	52,7 %	29
5 I svært stor grad	20,0 %	11
Total		55

Fig. 8: I hvilken grad benyttes selvevaluering som skoleutvikling.

Det er en skole som ikke har svart, men majoriteten mener at de bruker selvevalueringen som skoleutvikling i *stor grad*. Skoleutvikling kan også indikere behov for kompetanseheving. Viser undersøkelsen noe om behov for kompetanseheving i personalet? Halvparten av skolene svarer at det i noen grad har avdekket et slikt behov, mens 22 skoler svarer at de ikke har det. På spørsmålet om selvevalueringen ble oppfattet som noe som økte engasjement for skoleutvikling hos de ansatte, mente 10 skoler at den gjorde det i *stor grad*, mens 42 skoler mente at den hadde liten innvirkning. 3 skoler mente at den ikke førte til økt engasjement.

Selvevaluering handler også om å evaluere skolens kortsiktige virksomhet. Hele 46 skoler hevder at selvevalueringen omhandler den daglige driften av skolen i *noen eller stor grad*. På spørsmål om denne evalueringen har verdi for den daglige driften, svarer 44 skoler at det har den i noen eller stor grad. 11 skoler hevder at selvevaluering i *liten grad, eller ikke i det hele tatt*, har verdi for det daglige arbeidet i folkehøgskolen. For at noe skal ha verdi, må det følges opp. 52 skoler svarer at de i *noen eller stor grad* klarer å følge opp de funnene som selvevalueringen avdekket. 3 skoler svarer at de i *liten grad* følger opp.

4.6 Hvilke slutninger kan trekkes av denne undersøkelsen?

Hovedspørsmålene som vi har forsøkt å svare på i denne rapporten er hvordan skolene gjennomfører selvevaluering, og hvordan selvevaluering *oppleves* og *etterleves*. Det er et uttrykt krav fra myndighetene om at selvevaluering skal bidra til kvalitetssikring og kvalitetsutvikling i folkehøgskolen. Innledningsvis trakk jeg fram tre indikatorer som kvalitet kan ses i forhold til, nemlig struktur, prosess og resultat (NOU 2003:16). Undersøkelsen gir mest informasjon knyttet til de to siste kvalitetsbeskrivelsene. Disse kan også beskrives som innsatsfaktorer (input) og resultat (output). Dahler-Larsens fire krav til evaluering trekkes også inn i denne drøftingen: Systematikk, bedømmelse, offentlighet og praktiske konsekvenser. Systematikk er det første kravet som Dahler-Larsen (2009) hevder må tilfredsstilles i en evaluering. Med systematikk mener han at evaluering må bygge på innsamling av data, men han er også opptatt av hvilken form for data man innsamler. Det første punktet synes å bli godt ivaretatt av alle skolene som har svart. Når det gjelder hvilke data som selvevalueringen bygger på, viser elevenes spørreskjema store variasjoner. Noen skoler bruker spørreskjema der elevene bare setter kryss utenfor utsagn dersom

de passer, som for eksempel spørsmål knyttet til det sosiale miljøet på skolen: «*Her trives alle, Her kan alle være sammen, Her går vi i klikker, her baktales noen, her sørger vi for at ingen baktaler og ingen lytter til baktalelser, Noen støter andre ut og alle tar vare på hverandre og ser dem som lett kan bli utenfor*». Andre bruker en skala fra 1–6 hvor elevene skal krysse av hvor på skalaen de opplever at miljøet er. Atter andre har satt opp en tabell hvor de ut fra utsagn skal krysse av for om noen opplever rett eller galt: «*Det er alltid noen jeg kan gå til med evt. problemer*». Ut fra spørreskjemaenes utforming, kan man stille spørsmål om evalueringen bygger mer på forestillinger og holdninger til hvordan elevene opplever et folkehøgskoleår, enn systematisk evaluering der man er bevisst en metodisk gjennomgåelse. Dette kan igjen ha med manglende krav om prosedyreinnehold fra det offentlige.

Det er arbeidet med selve opplæringen, organiseringen og læringsmiljøet som er i fokus når vi ser på både det elevene blir spurt om, og hva som er i fokus for selvevaluering på skolene. Nesten 90 % av skolene er opptatt av om verdigrunnlaget gjenspeiles i det daglige arbeidet. Elevene blir spurt om de mener de får det utbyttet av året som de var forespeilet. Dersom elevene ikke er fornøyde, sier 48 av 56 skoler at de endrer sine læringsprogrammer. Dette kan ses som en ren output-input tenkning. Hva forventer elevene, og hva opplever de at de har fått? Utfordringen for skolene kan synes å være å foreta en dypere analyse av hvorfor elevene ønsker forandringer. Senges forståelse av lærende organisasjoner, kan noe forenklet beskrives som de kollektive læringsprosessene som skjer mellom input og output (1990). Det kan ligge et faremoment i en umiddelbar respons på elevenes ønsker ved at skoleutviklingen kun styres av disse, og at viktigheten av en felles visjon, gruppelæring og systemisk tenkning for å utvikle lærende organisasjoner, blir underordnet. Da kan markedet bli en styrende kraft, også for hva som definerer kvalitet.

En slik forståelse bringer oss over på det Dahler-Larsen beskriver som bedømmelse. Her vil det være snakk om både en indre og en ytre bedømmelse. Den indre bedømmelsen avhenger av de standarder skolene selv setter for hva som skal måles. Et flertall av skolene (45) svarer at selvevaluering oppleves som «*en strålende mulighet*» til å gjøre skolene bedre. 10 mener at det i liten grad bidrar til det. En skole har unnlatt å svare på spørsmålet. Den ytre bedømmelsen er det Utdanningsdirektoratet som står for. I deres dokumenter står det:

Kriteriet for måloppnåelse er at folkehøgskolene gir et tilbud i henhold til den godkjenningen som er gitt. Opplysninger som skal innhentes for å belyse måloppnåelsen: Oversikt over antall elever ved skolen (Udir., 2013).

51 skoler sier at de i noen eller stor grad vurderer skolens overordnede målsetting, mens 5 skoler svarer at det gjør de i liten grad. Her finner vi kanskje grunnen til utdanningsdirektoratets kritiske tilbakemeldinger til noen skoler.

Dahler-Larsen's tredje krav til evaluering er den samfunnsmessige kontekst evalueringen foregår innenfor. Selvevaluering oppleves av et flertall av folkehøgskolene som et incitament til kvalitetssikring og kvalitetsutvikling, men man kan stille spørsmål ved hva politikere og embetsmenn bruker denne påtvungne evalueringen til. Et spørsmål gjaldt om folkehøgskolene brukte eksterne omgivelser i selvevalueringen. Det er ingen skoler som trekker lokalsamfunnet med

i evalueringen. Kanskje det er noe som skoleslaget kunne reflektere over. Skolene bidrar i høy grad med å markedsføre de regionene som skolene ligger i gjennom å tiltrekke seg studenter. Journalisten Geir Norling har signert en artikkel i Oppland Arbeiderblad (03.05.13). Der løfter han fram Valdres folkehøgskole sitt bidrag til en mønstring med 200 deltakere på et arrangement med tema «Idrett for alle». Trekkhundlinja ved skolen bidro i arrangementet. Gjennom slike oppslag får potensielle elever kjennskap til lokalsamfunnet og lokalsamfunnet blir oppmerksom på skolen som ressurs. I neste omgang legger elevene ofte igjen betydelige beløp i lokalt næringsliv og kan også bidra til ny aktivitet. I flere lokalsamfunn deltar skolens elever som instruktører i lokale idrettslag eller er selv aktører i organisasjoner. Blir folkehøgskolene verdsatt i de respektive lokalsamfunn? Hvis ja, hvilke aktiviteter og verdier er det skolene har som verdsettes i et lokalsamfunn?

Utdanningsdirektoratet fikk ansvaret for oppfølging av den enkelte skole da pålegget om selvevaluering kom i 2003. På vegne av departementet skulle det foretas «periodiske metaevalueringer» (§ 14 i Forskriftene). 19 av 56 skoler har fått en tilbakemelding fra direktoratet. 10 av dem svarer at tilbakemeldingen i noen grad var nyttige, 9 mener at de ikke var nyttige i det hele tatt eller i liten grad. De andre 37 skolene hadde ikke hørt noe fra udir. siden 2003. Utsagnene nedenfor gir uttrykk for to av skolens oppfatning:

Det har vært en skuffelse at vi ALDRI i løpet av de 7 årene ordningen til nå har fungert har fått en eneste tilbakemelding fra mottager. Heller ikke NKF har meldt tilbake ut fra at de får kopi av evalueringen. det eneste vi har hørt fra mottager er hvis rapporten blir for sent levert, så det tyder på at de følger med, men ikke ønsker å gi tilbakemeldinger. Vi anslår arbeidet med selvevalueringen til å legge beslag på en ikke ubetydelig ressurs, uten at dette godtgjøres med økonomi fra staten (skole 2).

Slik rapporten behandles nå i direktoratet, kunne vi egentlig bare endret dato og årstall uten at det hadde blitt reaksjoner. Vi legger så mye arbeide i rapporten at det kunne vært hyggelig å få tilbakemelding med korreksjoner eller bifall. Siden rapporten ikke kan skrives ferdig før etter at etterarbeidsuka er omme, kunne det vært greit om fristen for innlevering hadde vært satt til for eksempel 15. juni (skole 4).

Disse utsagnene sier noe om skolens opplevelse av en ekstern kontrollinstans. De negative reaksjonene kan sammenliknes med andre tilfeller der det offentlige har pålagt institusjoner nye oppgaver, uten å drøfte det med dem det gjelder. Dette samsvarer med funn som ble gjort i forbindelse med de første implementeringene av LP-modellen i norske kommuner (Gloppen, 2009). Medlemmene i en organisasjon reagerer med motstand når noe/noen utenfra vil tvinge gjennom noe man ikke har etterspurt.

Det følger ingen eksterne midler med pålegget om å foreta selvevaluering. Dermed påhviler det ledelsen ved den enkelte skole å sette av ressurser, slik at evaluering blir en del av årsverket for alle ansatte. Dette samsvarer med Dahler-Larsens poeng om handling, nemlig at evalueringen

«tiltenkes at spille en rolle i praktiske handlingssituasjoner» (2009, s. 29). Her menes det ikke evaluering «som handling», men evaluering som kan «lede til handling». Ledelsen har utvilsomt en nøkkelrolle i den sammenheng. Rektor har hovedansvaret for selvevalueringen.

Det er også en annen side ved dette arbeidet som berører både resultat og kvalitetsutvikling. Har selvevalueringen ført til et behov for kompetanseutvikling av personalet? 21 skoler mener at det i liten grad avdekker et slikt behov, mens 32 skoler mener at det i noen eller stor grad gjør det. Dette spørsmålet i undersøkelsen må sees sammen med spørsmål om økt engasjement og i hvilken grad skolene makter å følge opp sine funn. Undersøkelsen viser at skolene selv mener de i stor grad følger opp det de avdekker som et utviklingsområde. Evalueringen leder altså til handling. Dette kan også bety at det er et sterkt behov for å følge opp det man selv har sagt man skal undersøke. I seg selv kan det være et insitamant for at selvevaluering kan føre til kvalitetsutvikling. Hvis så ikke skjer, vil medlemmene se på arbeidet som bortkastet, være uten mening. I en skole med stor organisatorisk frihet, kan veien fra funn til handling være kort. På den annen side vet vi at kompetanseutvikling er kostnadskreven. Flere kommenterer at det ikke følger midler med selvevalueringsspålegget. Det kan igjen føre til at denne siden ikke prioriteres, rett og slett pga. manglende midler.

Utgangspunktet for å drive kvalitetsutvikling av virksomheten synes å være ganske selvsagt, i og med at kvaliteten på skolens tilbud har sammenheng med om elever vil søke dit eller ikke. Elevene trekkes med i skolens selvevaluering (i stor grad) på så å si alle skoler. Det er lovpålagt at elevene skal trekkes inn i prosessen, og det er påfallende at 6 skoler i liten eller ingen grad involverer elevene. Det at elevene er med å evaluere skoleåret kan bidra til kvalitetsutvikling, og kan være eksempel på skolens egne verdier i praksis. Verdier som medinnflytelse og demokrati. Dersom funnene ikke følges opp, kan evalueringen også sett fra elevenes side, oppfattes som skuebrød.

5. Oppsummering

Jeg har tidligere sagt at evaluering har minst to sider. Vi ser ofte at evaluering av skoler skjer ut fra tre perspektiver. Ovenfra og ned, der myndighetene har til hensikt å sikre kvalitet og at de får «valuta for pengene». Evalueringen skjer også innenfra eller nedenfra og opp, gjennom at skolene evaluerer seg selv for å bli bedre skoler. Det tredje perspektivet er mer fra siden og kan relateres til forskere og eksperter som studerer skolenes effektivitet og hva det er som hjelper skoler til å bli bedre (MacBeath & McGlynn, 2005). I forhold til MacBeath og McGlynn sin inndeling, vil jeg på sett og vis representere sideblikket, men i oppsummeringen er det lagt stor vekt på skolenes egne opplevelser av verdien ved selvevalueringen. Nedenfor vil jeg peke på noe av det jeg mener å kunne trekke ut av undersøkelsen jeg har gjort og sette det i relasjon til mine forskningsspørsmål. Spørsmål 1 representerer et innefra-perspektiv. I spørsmål 2 belyses selvevaluering både innenfra og utenfra og i spørsmål 3 hvordan det oppleves som krav utenfra, særlig med vekt på den oppfølgingen eller manglende oppfølging som skolene får.

5.1 «Hvilken verdi har selvevaluering for folkehøgskolene?»

Ettersom skolene får nye elever hvert år og det pedagogiske opplegget varierer, kan verdien synes lavere enn i andre skoleslag med mer stabile rammer. Skolens frie stilling gjør imidlertid at de lettere, raskere og mer omfattende kan endre seg i pakt med funnene i selvevalueringen. I så fall kan verdien synes høy. Undersøkelsen tyder på at det siste oppfattes som en mer utbredt oppfatning enn den første. Mange skoler har utviklet egen systematikk og flerårige planer for selvevalueringen. Da selvevaluering ble innført var holdningen hos mange at dette først og fremst, hadde utspring i et ønske om kontroll fra myndighetenes side, mer enn et insitamant til kvalitetsutvikling (kilde: kommentarer til slutt i undersøkelsen). Begrepet kvalitet defineres av skolene selv. Selvevaluering i folkehøgskolen blir dermed en nokså subjektiv affære der skolene selv setter målene, kriteriene, og selv vurderer om de har nådd dem. Når det er sagt, betyr det absolutt ikke at denne formen for evaluering ikke har verdi. Flertallet av skolene har utviklet egen systematikk og har egne, ofte flerårige planer for selvevaluering. Et mål på om skolene holder kvalitet vil kunne avspeiles blant annet i skolens søkertall. Hvilken type kvalitet er da definert ut fra søkermassens oppfatning av fenomenet.

Det er vanskelig å måle evalueringens vitenskapelighet. Hva skolene måler, kommer ikke tydelig fram i denne undersøkelsen. Det er heller ikke tydelig fra departementets side hva som skal måles. På grunn av folkehøgskolens frie pedagogiske stilling, ser selvevaluering ut til å være et godt utgangspunkt for både kvalitetssikring av det som fungerer og gi muligheter for videre utvikling, men skoleslaget strever med å innarbeide den i hverdagen på egne skoler.

5.2 «I hvilken grad opplever folkehøgskolene lov og forskrifters krav som insitamant for kvalitetssikring og kvalitetsutvikling for sine skoler»?

Svarene går i positiv retning («en gave til skoleslaget»). Et stort flertall hevder at selvevaluering er velegnet til skoleutvikling og at de har endret sine læringsprogrammer på bakgrunn av den. Dette er trolig et lederperspektiv, siden det ser ut til at det er ledelsen eller representanter for ledelsen som har svart på undersøkelsen. Samtidig viser undersøkelsen at ledelsen opplever det som utfordrende å trekke personalet med i evalueringen, særlig da det praktiske personalet. Dette er verdt å merke seg, siden et stort flertall mente at selvevalueringen har liten innvirkning på personalets engasjement for skoleutvikling. Det er interessant sett i forhold til det Sølvi Lillejord betrakter som ledelse i dagens skole Hun hevder at vi forstår vi ledelse som kontekstuelle aktiviteter. Ledelse er ikke en aktivitet som utøves av en person alene, men summen av flere handlinger og praksiser som oppstår gjennom samspillet i organisasjonen. Ledelseshandlinger betrakter vi følgelig som relasjonelle og kontekstuelle, de involverer og engasjerer alle aktørene i en organisasjon (Lillejord, 2008 s. 216). Selvevalueringen kan se ut til å bidra til kvalitetssikring og kvalitetsutvikling av skolenes læringsprogrammer, men i kanskje mindre grad til kvalitetsutvikling av personalet. Senges bidrag innenfor temaet lærende organisasjoner beskriver hvordan kollektivt engasjement kan bidra til at menneskene lærer sammen. Han skriver slik om lærende organisasjoner:

Organisasjoner der deltakerne utvikler evnene til å skape ønskede resultater, der nye og ekspansive tankesett blir framelsket, der kollektive ambisjoner får spillerom, og der menneskene kontinuerlig lærer mer om hvordan de lærer sammen. Et sted der det er trygt å skape sine visjoner (Senge, 1999).

Det sies ikke noe om forventning om organisasjonslæring i ny Lov om folkehøgskoler (2003), men det ligger kanskje implisitt at kvalitetssikring og kvalitetsutvikling også innebærer læring? I §2 og §14 framheves prosedyre og dokumentasjon, noe som kan indikere at det er det som er det mest vesentlig i pålegget om selvevaluering.

Intervju med ledere viser at flere rektorer har delegert arbeidet med selvevaluering til andre. En slik organisering og involvering av personalet, kan gjøre at arbeidet blir en del av årsverket til den enkelte ansatt og flere engasjeres. Selvevaluering blir en del av skolenes kultur.

At selvevalueringen *ikke* er en integrert del av skolens kultur, sees spesielt hos skoler som begynner prosessen sent, som overlater arbeidet til noen få, eller som ikke bruker funnene aktivt i planleggingen av neste skoleår. Imidlertid oppfatter mange skoler selvevalueringsrapporten som et kontrolltiltak som myndighetene bare bruker som et formular for å gi statsstøtte. I og med at folkehøgskolen er i en stilling der elevene ser på skolekatalogen/hjemmesidene som en «kontrakt» med skolen, vil de aller fleste anstrenge seg til det ytterste for å forbedre seg på områder som kritiseres. Slik sett er selvevaluering absolutt noe som kan bidra til mer attraktive skoler. Man kan også spørre om det blir en grundig drøfting og analyse av det som elevene svarer og den handlingen som skjer på bakgrunn av analysen, eller om man umiddelbart går til aksjon og imøtekommer elevenes ønsker, for å tilfredsstillende krav fra et marked. Selvevalueringens hovedoppgave blir i så fall liggende på output.

5.3 «I hvilken grad gir godkjennende myndigheter, tilbakemeldinger som skolene har nytte av»?

Skolene er i stor grad misfornøyde med tilbakemeldingene fra Utdanningsdirektoratet. Noen skoler har ikke hørt fra myndighetene på ti år. Undersøkelsen viser at manglende kontakt kan føre til sviktende motivasjon for selvevalueringsprosessen, spesielt hos de skolene som ikke legger langsiktige planer for sine evalueringer. Rapporten oppleves som kontekstløs, som byråkratisk merarbeid og et pliktlop, mens prosessen på skolene oppleves som meningsfylte. Dahler-Larsen sier at det i sin enkleste form ikke er noen forskjell på evaluering og selvevaluering i sin alminnelighet. Hvis man er prinsippmotstander av evaluering, vil selvevaluering bare være en utgave av det samme som man allerede er motstander av. Men som han videre hevder; selvevaluering kan også være ganske annerledes fordi selvevaluering betyr enkelt sagt at det er den som utfører bestemte aktiviteter som også skal evaluere disse. Slik som pålegget om selvevaluering i folkehøgskolen er kommet inn i lovs form er det tydelig å se at sammenkoblingen mellom selvevaluering med evalueringens formål og funksjon er utbredt. Flere hevder at dersom man ønsker en utviklingsfunksjon i evaluering, må evalueringen være intern, altså selvevaluering (Carlsson, 2001:5, og Love, 1998:146 i Dahler-Larsen, 2003).

Mathison (2011b) stiller spørsmål med verdien av store skriftlige, rapporter og framhever data-samfunnets muligheter til hyppigere evalueringer på få og spesifikke områder. Mathisons perspektiv kan være nyttig i forhold til raske endringer som oppleves påkrevet i løpet av skoleåret. Når det gjelder mer langsiktige endringer og omlegginger av studieprogrammer og linjetilbud, kan det trolig være gunstig med en skriftlig rapport som krever nøye gjennomdrøfting, bredde i analysegrunnlag og som viser evalueringsplaner som går over flere år. Det vil selvsagt også kunne ligge grundige drøftinger og vurderinger bak hyppige digitale evalueringer.

I Danmark legges det vekt på at skolens praksis er i overensstemmelse med skolens verdier, og selvevalueringen er et redskap for skolens ledelse og «det folkelige bakland» til å sikre dette (Moesbøl, 2013). Selvevaluering blir ikke sett på som statens måte å evaluere skolene på, men som «den enkelte skoles verdibårne evalueringsmåte» (ibid.). I Norge framheves begreper som

prosedyrer, medvirkning, kvalitetsutvikling og kvalitetssikring. Slik det kan se ut av de data som er framkommet i undersøkelsen, gjennomføres utdanningsdirektoratets kontroller som om det skulle være kun verdigrunlaget opp mot skolens praksis, som skal sjekkes også i Norge. I beste fall kan det sies at det er en uklarhet mellom det som loven krever og det som staten kontrollerer. Kanskje mangler den fulle oversikten over hva man skal vurdere? Dahler-Larsen hevdet i 2007 at kravet om dokumentasjon i det offentlige hadde nådd et omfang som gjorde at han foreslo dokumentasjonsstopp og at hver gang myndighetene foreslo nye krav om evaluering, må andre krav løftes ut, ellers ville eneste gevinst av enhver evaluering være utslitte byråkrater (Stanek, 2007).

6. Selvevaluering i folkehøgskolen og veien videre?

I denne rapporten har jeg trukket fram ulike sider ved selvevaluering som viser at skolene opplever pålegget om selvevaluering både som et utidig pålegg, som et uttrykk for behov for kontroll og som en flott mulighet til å sette kvalitetsutvikling og kvalitetssikring i system. Pålegget om selvevaluering «tvinger» skolene til stadig å ha et kritisk blikk på egen virksomhet og via det stadig å forbedre tilbudet til skolens elever.

Det er 78 folkehøgskoler i Norge. To av folkehøgskolene er seniorskoler, dessuten ligger en nordisk folkehøgskole i Kungälv i Sverige. Resten av folkehøgskolene ligger over det meste av Norge, fra Alta i nord til Søgne i sør og fra Pasvik i øst, til Karmøy i vest. Elevtallet varierer fra under 40 til over 200. 30 folkehøgskoler er eid av ulike kristne organisasjoner og er tilknyttet det kristne informasjonskontoret. 48 folkehøgskoler er eid av enten frittstående organisasjoner, fylkeskommuner eller ulike interesseorganisasjoner og er tilknyttet det frilynte informasjonskontoret. Folkehøgskolen er et pedagogisk tilbud med stor frihet innenfor rammene av allmenndanning og folkeopplysning. Den skal være åpen, inkluderende og motarbeide fordommer.

Det er kanskje vesentlig at skolene, som de selvstendige institusjoner de er, selv evaluerer om deres praksis er i tråd med deres eget verdigrunnlag? Behovene utenfra om kontroll og behovene innefra om stadig utvikling, er ikke nødvendigvis like. Da blir det opp til den enkelte skole å vurdere om det de presenterer seg som, sikrer elevene kvalitet i opplæringen. Statens anliggende blir da graden av overensstemmelse mellom den enkelte skoles verdigrunnlag og dens praksis. En slik tolkning støttes også av britisk forskning. John MacBeath argumenterer for skolens rett til å fortelle sine egne historier og retten til å evaluere seg selv (1998). Når det er sagt er det vesentlig at skolene går grundig til verks ved evaluering av seg selv. Det er ikke nok bare å stille spørsmål om hva som må gjøres for å bli bedre. En evaluering bør omfatte en grundig gjennomgang av læringsprogrammene sett i forhold til skolens verdigrunnlag, av lærernes personlige og yrkesmessige tilfredsstillelse, kvaliteten på relasjonene, forholdet til samfunnet/eierne og forandringsvilje/evne (MacBeath & McGlynn, 2005).

Folkehøgskolens fundament er blant annet å være «et verdi-basert skoleslag» basert på kristne, humanistiske, politiske eller andre verdier. I tillegg krever loven at skolene skal gi «allmenndanning og folkeopplysning» (hjemmesiden). I min undersøkelse har jeg vært opptatt av hva skolene faktisk gjør, ut fra det pålegget som kom i lovs form i 2003. Selv om det er nedfelt i lovverk og forskrifter, ligger det ingen automatikk i at selvevaluering fører til kvalitetsutvikling av skolen. Men forventninger om effekten har vært der siden før loven trådte i kraft. Tor Grønvik, daglig leder i IKF/NKF, hadde en artikkel i bladet Kristen folkehøgskole nr. 6 i 2002 der han skrev:

Både lovforslaget og forarbeidene understreker skolenes forpliktelse til å uttrykke sitt verdigrunnlag. Samtidig blir skolene pålagt en årlig selvevaluering. På sitt beste vil dette kunne bli en stadig selvbesinnelsesprosess på om skolen lever som den lærer. Er det samsvar mellom det verdigrunnlag vi proklamerer og den praksis elever og personale møter og inviteres inn i? Satt på spissen er den nye lovens imperativ til skolene: Gi klart uttrykk for skolens «dogmer», og se til at de faktisk preger skolens liv! (Grønvik, 2002).

Pålegget om selvevaluering sammen med søkerens forventninger og krav, samt et indre ønske om stadig forbedring, kan føre til kvalitetsutvikling. Folkehøgskolen er uten tvil i en særstilling. Det viktigste og eneste kriteriet kan til syvende og sist bli stadig å utvikle et tilbud av en slik kvalitet at elevene skolen tar imot, opplever at de får det de kom for å få. På den andre siden kan folkehøgskolens frie pedagogiske stilling føre skoleslaget ut i et landskap som på sikt kan bli vanskelig å håndtere konsekvensene av.

6.1 Folkehøgskolen før, nå og i framtida?

Folkehøgskole, hva er egentlig det? Selve ideen og tanken om en slik skole stammer fra Danmark og presten, dikteren og filosofen N.F.S. Grundtvig som startet en slik skole i 1844. Skoleslaget ble etterhvert populært. Skolen skulle være eksamen og pensumfri nettopp for at elevene skulle ha tid og mulighet til å utforske selve livet. Den ble en motvekt til latinskolen som var rene puggeskoler. Folkehøgskolene ble en skole for alle, en skole hvor gleden, sangen og begeistringen over menneskelivet stod i fokus (Folkehøgskolene sin hjemmeside).

Hva folkehøgskolen en gang var ment å skulle være og hva den er i dag, har endret seg, men kanskje ikke så mye? Jeg har tidligere nevnt Valdres folkehøgskole og lar videre skolen stå som et eksempel på hvordan markedsføringen av folkehøgskolen har endret seg fra skolens oppstart til i dag. Eksempelet er valgt fordi jeg har hatt tilgang til tidlig dokumentasjon gjennom skolens hundreårsskrift (1999). Det er ellers ikke grunnlag for å trekke fram denne skolen spesielt. I hundreårsskriftet til Valdres folkehøgskule skriver avdøde statsråd Jon Lilletun, inspirert av to som hadde vært lærere ved skolen, Bergfrid og Olav Fjose:

Ein folkehøgskole er ikkje læringsarena med lærarar som kan og elevlar som ikkje kan, og difor må bli opplært. I levande vekselverknad blir røynsle og livsopplevingar lærestoff alle kan hente lærdom frå. Og skolen kan i sine gode stunder realisere det han presenterer seg som i festtalar: Skolen for livet (Lilletun, 1999).

Grunnleggeren av Valdres folkehøgskule Ola E. Bø satt i Aust Agder der han var lærer, og tenkte på dalen (Valdres) han hadde forlatt. Han hadde hørt nyss om at det skulle komme jernbane til Valdres og så med skepsis på hva det kunne føre til for ungdommen av «turiststraum, framandsyn og utferdstrong» (Aars, 1999, s. 17). Det måtte til en åndelig forberedelse for ungdommen i dalen. Drømmen om å få det til, kunne gjøres virkelig gjennom en folkehøgskole. Hans visjon for folkehøgskolen var slik:

I **lærdom** kan folkehøgskulen ikkje vera nokon høgskule, men i **hug** til det gode og i **arbeid** for det, der kan den vera det. For til det trengs det ikkje **lærdom** fyrst og fremst, men **klårsyn, visdom**. Og så **vilje** til å fylgje synene. Difor vert **vekkingi** hovudsaki på ein rett folkehøgskule, ikkje **kunnskapen**. Ikkje den som **veit** mest, men den som **ser** sannast, er den sterkaste og lukkelegaste (Aars, 1999, s. 17).

Denne beskrivelsen skrev Ola E. Bø i 1924. I dag kan vi lese følgende på Valdres folkehøgskule sin hjemmeside:

Folkehøgskole handler om fart og hvile, moro og alvor, utfoldelse og ettertanke, samtaler og seminarer, bredde og fordypning, helhet og detaljer, både fag og det sosiale liv – altså både hjerne og hjerte. Du vil få opplevelser som er nyttig for studier, arbeid og fritid resten av livet – ett år du aldri vil glemme.

Samfunnet for øvrig har endret seg og selvsagt må skolen være med i utviklingen. Det er ingen tvil om at livet på en folkehøgskole har endret seg og det skulle bare mangle. Ordbruken er annerledes og avspeiler kanskje det tempoet utviklingen skjer i? Den siste setningen som står i dagens presentasjon av skolen, er trolig det som er mest likt det som folkehøgskolen var i «gamle dager»: Et år på folkehøgskole vil man ikke glemme!

Den første folkehøgskolen i Norge var Sagatun folkehøgskole på Hamar. Skolen ble opprettet i 1864 og er nå nedlagt. Målsettingen med folkehøgskolen var da som i 2013, å lage et skoletilbud som er eksamensfritt og som skal fremme allmenndanning og folkeopplysning. De 78 skolene som er i drift i dag, tilbyr over 300 ulike fag. De siste ti årene har folkehøgskolene i økende grad utviklet linjetilbud og læringsprogrammer som imøtekommer et stadig økende behov for reisevirksomhet hos ungdom. Folkehøgskolene har lansert begrepet «reisens pedagogikk». Bladet Kristen folkehøgskole har viet hele nr. 2, 2012 til temaet. I 2012 kom det også ut en håndbok i nettopp dette temaet med pedagogisk konsulent Odd Haddal i NKF og linjeleder på Solborg folkehøgskole Geir Ertzgaard som redaktører. I boken kan man lese at det i 2009 ble foretatt en undersøkelse av Noregs Kristelege Folkehøgskolelag som viser at hver skole i snitt arrangerer 4–8 lengre turer i løpet av et folkehøgskoleår. Hvis 75 folkehøgskoler arrangerer fem skoleturer og studiereiser hver, blir det 375 reiser i året (Ertzgaard & Haddal, 2012, s. 7).

6.2 Hva tenker de som i dag sitter med det overordnede ansvaret?

For å eksistere og overleve i et marked, ser det ut til at skolene må tilby det markedet vil ha. Når skolene så skal evaluere egen virksomhet kan det tyngste loddet på vektskåla bli overlevelse i markedet, selv om det kan gå på bekostning av andre verdier og kanskje også på bekostning av læringsprogrammer som kan bli for uoversiktlige med tanke på hvilke erfaringer elevene sitter

igjen med? Rektorene på skolene er reflekterte og ansvarsfulle personer. Det er også de som sitter med det endelige ansvaret dersom noe skulle gå galt på de utallige reisene som skolene foretar. I intervju med tre rektorer kom blant annet dette fram:

En utfordring for skoleslaget er all den tiden som går til turer, turplanlegging, turevaluering osv. Vi reiser lengre og dyrere enn noen gang. Skoleslaget må nok en eller annen gang ta et oppgjør med dette. Er det dette vi vil, eller blir det bare sånn i vår streben etter å få elever? Det er jo dette vi fokuserer på når vi presenterer skolen vår på nett, i brosjyrer osv. Det er vanskeligere å markedsføre oss med ord som allmenndanning og folkeopplysning.

Dette fører også til at skolene våre blir dyre, og for en del ungdom blir vi for dyre. Blir vi et skoleslag for de rike?

Blir turene en del av det vi egentlig ønsker med skolen, eller blir de løsrevne «brokker» der alle skal oppleve alt, helst mest mulig ekstremt, uten sammenheng med det vi ellers driver med på skolen?

Jeg tror det blir viktig for fremtiden å spørre oss selv hva vi egentlig vil med skoleslaget vårt. Og når vi har gjort det, er det viktig å spørre om det er det vi gjør nå.

Hvor viktig er røttene våre? Hvor mye skal vi la oss prege av nye trender?

Jeg spør meg selv av og til om vi er i ferd med å «prise» oss ut av markedet. Det går en grense et eller annet sted.

Dette er noe skoleslaget samlet må se på. Det er neppe noen skole som vil gå alene mot strømmen her. Vi ønsker jo søkere til skolene våre (Rektor 1).

Vi ser her at det absolutt er noe som opptar de som sitter med ansvaret på skolene. Men som denne rektoren sier er det noe skolene **samlet** må drøfte. En skole kan ikke alene bestemme seg for å kutte reisevirksomhet. Da er skolen «ute». En annen rektor sier dette om reisevirksomheten:

Studieturene skal settes inn i en pedagogisk sammenheng. Hos oss er kulturmøter et stikkord. Vi er sertifisert som Miljøfyrtårn. For hver studietur skal det derfor lages et miljøregnskap. Elevene gir god tilbakemelding på reisemål og program på turene.

Skolens styre har sagt at kostnadsnivået på turene ikke skal økes.

Jeg må nok si at reisevirksomheten i folkehøgskolen er kommet opp på et nivå som kan diskuteres. Folkehøgskolen må ikke bli et skoleslag for ressurssterk ungdom som ønsker seg et friår med reiser til eksotiske strøk. Det tror jeg politikerne og de som bevilger penger til skoleslaget vil reagere på (Rektor 2).

Det er særlig kostnadsnivået som opptar begge disse rektorene og det faktum at reiser er kostnadskrevenende. Det gjør folkehøgskolene til skoleslag som kan være ekskluderende på de som ikke har de nødvendige økonomiske ressursene. Elever ved folkehøgskoler har muligheter til å søke lån og stipend i Statens Lånekasse på til sammen ca. 90 000 kroner, der stipendet i 2013 er

på 37 760 kr. Selv om folkehøgskolen gir 2 studiepoeng, er det ofte et skoleår som ungdom tar *før* de starter på sin egentlige og ofte kostnadskrevenne utdanning. Dermed blir det reelt å spørre om folkehøgskole i dag er blitt et tilbud for «de rike»?

Rektorene reflekterer også over om skolen har blitt noe annet enn det den var tenkt å være. Avstanden synes enorm fra Ola E. Bø sin visjon for folkehøgskolen og det skoleslaget tilbyr ungdom i dag. Så er det et spørsmål om det er folkehøgskolenes sitt ansvar å styre eller regulere markedet? I boka «Reisens pedagogikk» løftes det fram at «... alle skoler tar med seg selv på reisen, uansett livssyn og verdier. Det er en utfordring for alle å snakke tydelig om og avklare skolens verdier og livssyn og hvordan de blir med på turen.» (Haddal og Serkland, 2012, s. 31).

Folkehøgskolen har uten tvil blitt et skoleslag der ungdom ser muligheter for et annerledes år, et «friår» fra eksamen og pugging, før de igjen skal ta fatt på krevende utdanning. Foreldre ser på folkehøgskole som en mulighet for å la ungdommen få utløp for reiselyst i trygge rammer og under kontrollerte forhold.

Denne rapporten er ikke egnet for en bred drøfting av folkehøgskolenes ulike læringsprogrammer og økende reisevirksomhet. Reisene til alle verdenshjørner og til stadig mer eksotiske områder, *kan* være et eksempel på at skolens selvevaluering kan styres eller fanges av hva markedet krever. Hvem kan stå fram og si at folkehøgskolen ikke vil tilby spennende og eksotisk reisemål fordi det blir for dyrt eller fordi skolens verdigrunnlag ikke blir tilstrekkelig ivaretatt på alle turene? Det er liten tvil om at ulike turer sammen med jevnaldrende til eksotiske reisemål, og kulturmøter som kanskje aldri hadde vært mulig uten året på folkehøgskole, har verdi for den enkelte. Men som de to foregående rektorene sier; det er kanskje verdt å stille spørsmål ved omfanget etter hvert? Den siste rektoren jeg intervjuet sier rett ut at skolen ikke hadde eksistert dersom de ikke hadde lagt opp til spennende linjeturer:

Pålegget om sjølvevaluering har ført til at vi er meir bevisst heile evalueringsprosessen heile skuleåret igjennom. Vi har laga ein evalueringsplan, og vi er nok blitt mykje meir tydelege på at vi ønskjer tilbakemeldingar, og meir strukturert enn tidlegare. På denne måten er det også råd å samanlikne år, for å finne ut skilnader og å kunne vurdere meir kvifor det som fungerte i fjor ikkje fungerer så bra i år. Vi har nok lagt ned mykje tid og ressursar i sjølvevalueringssrapporten, kanskje meir enn det vi har oppfatta at andre skular har gjort, men vi opplever det som nyttig.

Eg meiner jo, som eg sa i telefonen, at vi hadde ikkje greidd oss som folkehøgskule dersom vi ikkje hadde lagt opp til spennande linjeturar. Dette er blitt noko som er heilt nødvendig, og saman med fagleg og sosialt innhald på ein folkehøgskule, skal jo dette bli bra. Bli det for mykje fokus på reisene, og ikkje den levande vekslerknaden til Grundtvig mellom skule- og internatliv; det faglege og det sosiale – så er det jo ikkje bra! Men dette er jo ei spennande problemstilling!

Det har endra seg mykje sidan eg starta i folkehøgskulen 1. august 1997. Elevane er nok meir høflege no, meir på lag på ein måte – MEN dei er mykje meir bevisst i kva dei går til, og dei oppfattar skulebrosjyre og informasjon på nettsida vår meir som ein lovnad. Eit produkt dei har sagt ja til, og ønskjer å oppleve her. Det er ikkje alltid like lett å forhalde seg seg til, opplever eg (rektor 3).

Denne rektoren reflekter tydelig også over hvilken plass reisene skal ha i skoletilbudet. Den «levande vekselverknaden mellom skule- og internativ» i Grundtvigs ånd, blir framhevet som vesentlig for skolen også i dag.

Norge er et av de mest sekulariserte land i verden og folkehøgskolens grunnidè der fordommer skal motarbeides og allmenndannings skal skje, gir absolutt pedagogisk og ideologisk grunnlag for å utforske verden utenfor Norge. Reiser til Sør Amerika, Afrika og Asia byr på ulike kulturelle og religiøse møter og utfordrer både de som tror og de som ikke tror på en gud eller Gud. Våre ungdommer med sin økonomiske bakgrunn, møter folkegrupper som fra et industrialisert ståsted befinner seg hundre år bak oss, men som i forhold til det å ha omsorg for hverandre og sørge for fordeling av ressurser, kan få oss til å oppleve at vi kommer fra et U-land. Slike kultur-møter har definitivt stor betydning, kanskje på livstid for de som opplever dem. Likevel kan det kanskje være verdt å bruke skolens selvevaluering til å stoppe opp for å spørre om skoleslaget er på rett vei i forhold til å være et alternativt skoleslag. Det er skoler som dyrker langsomheten. Elever ved Fosen folkehøgskoler har mulighet til å seile «leeenge» i norske farvann i gamle trebåter, skriver Øyvind Krabberød i «Reisens pedagogikk» (2012, s. 45). Han skriver videre at folkehøgskolene har vært raske til å kaste seg på trender og stiller videre spørsmål om folkehøgskolene bør reise mindre om ikke annet så ut fra et miljøaspekt. CO2 utslippene på kloden har nådd dramatiske høyder og det er kanskje på tide å stille spørsmål ved om folkehøgskolen skal bidra til en slik økning (ibid).

Som skoleslag er folkehøgskolen unik. Elevene kommer til skolen, bor sammen, spiser sammen, sover sammen- og i større og større grad reiser de sammen. I et dannelsingsaspekt ligger forholdene til rette for å gjøre *noe annet* enn det de kan gjøre ellers i livet. Krabberød skriver om *hjertets dannelse* og viser til at «det innebærer å ha eksistensiell sensitivitet og eksistensiell modenhet. Hjertets dannelse gjør oss i stand til å se andres potensielle sårbarhet og ta hensyn til den» (2012, s. 48). Dette kan sikkert oppnås på reise, men det *må* ikke reises for å oppnå dette. Hva er det dagens unge trenger? «... ikkje **lærdom** fyrst og fremst, men **klårsyn, visdom**» skrev Ola E. Bø i 1924. «...**Evne til å se andres potensielle sårbarhet og ta hensyn til den**» skriver Øyvind Krabberød i 2012. Kanskje er folkehøgskolens grunnleggende drivkraft den samme og utfordringen at den ikke blir borte i all virksomheten?

6.3 Selvevaluering - en gave til folkehøgskolen?

Utgangspunktet for å gjøre en undersøkelse om selvevaluering i folkehøgskolen var å se hvordan skolene nesten ti år etter at loven ble endret, forholder seg til dette pålegget. Det jeg har gjort er å stille spørsmål knyttet til de ulike kategoriene som loven legger opp til:

Verdigrunnlag/ overordnet målsetting, medvirkning/involvering, prosedyre, kvalitetssikring og -utvikling, og til slutt oppfølging. Selvevaluering er et redskap som absolutt kan være tjenlig i forhold til å utvikle skolen og sikre kvalitet i driften. Hvordan og hvor omfattende en slik evaluering er, avhenger av vektleggingen av selvevaluering på den enkelte skole. Mange skoler har etter hvert utviklet gode rutiner på hvordan dette gjennomføres og har planer for evaluering som går over flere år. Systematikk og involvering ser ut til å være nøkkelfaktorer for i hvor stor grad skolene ser dette som en verdifull oppgave de skal utføre. Etter å ha gått gjennom svarene fra 56 skoler, sett på skjema der elevene får evaluere sitt opphold på folkehøgskolen, gått gjennom rapporter og lest intervju med rektorer, vil jeg konkludere med at selvevaluering kan være et utmerket verktøy for å kvalitetssikre og kvalitetsutvikle driften på den enkelte skole og folkehøgskolen som skoleslag. To helt nødvendige forutsetninger er det likevel verdt å understreke: Det må avsetts *tid til arbeidet* og skolens personale må samlet se på dette som *viktig* arbeid.

Et av de vesentligste elementene i en selvevaluering må være å stille spørsmål om hva folkehøgskolen skal være – og om man er der man ønsker å være.

7. Litteraturliste

- Aars, Ivar, Trond Bollerud & Torkjell Asheim (1999). *Valdres folkehøgskule 1899–1999. Hundreårsskrift*. Leira: Valdres folkehøgskule
- Andersen, Vibeke Normann. (2003). Selvevaluering- fra styring til skoleudvikling. I Peter Dahler-Larsen (red). *Selvevalueringens Hvide Sejl*. Odense: Syddansk Universitetsforl.
- Bjørndal, Cato R. P. (2011). *Det vurderende øyet. Observasjon, vurdering og utvikling i undervisning og veiledning*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Christophersen, Knut-Andreas, Eivind Elstad, & Are Turmo, (2010). Is teacher accountability possible? What influence does the teacher have over the pupil's learning? *Scandinavian Journal of Educational Research*, 54(5), 413–429.
- Dahler-Larsen, Peter (2003). *Selvevalueringens Hvide Sejl*. Odense: Syddansk Universitetsforl.
- Ertzgaard, Geir og Odd Haddal (red) 2012. *Reisens pedagogikk. En håndbok om skoleturer og studiereiser. Planlegging, gjennomføring, oppfølging*. Oslo: Noregs Kristelige Folkehøgskolelag.
- EPSI Norge (2012). *Undersøkelse om tilfredshet i skolen*: Nedlastet 08.01.2013 fra http://prm.no/se_pressemedling/802/h%C3%B8y_elevtilfredshet_hos_folkeh%C3%B8gskolene
- Fullan, Michael & Andy Hargreaves (1992). *What's worth fighting for in your school? Working together for improvement*. London: Open University Press.
- Om folkehøgskolen: *Folkehøgskolenens (hjemmeside) historikk*. Nedlastet 06.04.2013 fra <http://www.folkehogskole.no/historikk>
- Gloppen, Bjørg Herberg (2011). *Undersøkelse om selvevaluering i folkehøgskolen*. Høgskolen i Hedmark: Hamar
- Gloppen, Bjørg Herberg (2009). Kollektiv implementering av en arbeidsmodell i skolen: Kan praksis endres uten å gå veien om den enkelte lærer? *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 93(5), 341–355.
- Grønvik, Tor (2002) Fra svarteper til trumf ?– noe om kristne og frilynte dogmer. Publisert i *Kristen Folkehøgskole*, (6).

- Haddal, Odd & Morten Serkland (2012). «Å ta verdiene med på reisen – kristen folkehøgskole på tur. I *Reisens pedagogikk. En håndbok om skoleturer og studiereiser. Planlegging, gjennomføring, oppfølging*. Oslo: Noregs Kristelige Folkehøgskolelag.
- Haug, Peder (red) (2012). Kvalitet i opplæringa (s. 9–32). I *Kvalitet i opplæringa: Arbeid i grunnskolen observert og vurdert*. Oslo: Samlaget.
- Jacobsen, Dag Ingvar (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Krabberød, Øyvind. (2012) Folkehøgskolereisen – et kritisk blikk. I Ertzgaard, Geir og Odd Haddal (red.) 2012. *Reisens pedagogikk. En håndbok om skoleturer og studiereiser. Planlegging, gjennomføring, oppfølging*. Oslo: Noregs Kristelige Folkehøgskolelag.
- Knutas, Agneta & Trond Solhaug (2010). «Som en sang i sinnet – som et eneste sollyst minne»: *Elevens utbytte av folkehøgskolen*. Rapport. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS.
- Langfeldt, Gjert, Eivind Elstad & Stefan T. Hopmann (2008). *Ansvar og kvalitet-strategier for styring i skolen*. Oslo: Cappelen Akademisk Forl.
- Lovbekendtgørelse nr. 724 af 15. august, 2003 om folkehøjskoler, efterskoler mv.* Danmark Nedlastet 03.03.2013 fra <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=96851>
- MacBeath, John (1999). *Schools must speak for themselves: The case for school self-evaluation*. London: Routledge.
- Mac Beath, John (1998). *Schools Must Speak for Themselves: The Case for School Self-Evaluation: Arguments for School Self-evaluation* (What's in It for Schools) [Paperback] GB: Taylor & Francis.
- Mac Beath, John & Archie McGlynn (2005). *Självvärdering. Vad har skolan att vinna?* Stockholm: Lärarförbundets Förlag.
- Mathison, Sandra (2011a). I *New Directions for Evaluation*, no 131, Fall 2011. Wiley Periodicals, Inc. and the American Evaluation Association. Published online in Wiley Online Library (wileyonlinelibrary.com) · DOI:10.1002/ev.370
- Mathison, Sandra (2011b). I *New Directions for Evaluation*, no 132, Winter 2011. Wiley Periodicals, Inc. and the American Evaluation Association. Published online in Wiley Online Library (wileyonlinelibrary.com) · DOI:10.1002/ev.393
- Monsen, Lars (2002). Har den skolebaserte vurderingen utspilt sin rolle? (s. 170–183). I Haug, Peder & Lars Monsen (red)(2002). *Skolebasert vurdering – erfaringer og utfordringer*. Oslo: Abstrakt forl.

- NOU 2001:16: *Frihet til mangfold. Om folkehøgskolens rammevilkår*. Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet.
- NOU 2003:16: *I første rekke. Forsterket kvalitet i grunnopplæring for alle*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Norsk folkehøgskolelag (NF) og Noregs Kristelige Folkehøgskolelag (NKF) (2006–2010). *Selvevalueringsrapporter*.
- Roald, Knut (2008). *Organisasjonslæring i skolar. Teoretisk og praktiske perspektiv*. Rapport nr. 2/2008. Høgskulen i Sogn og Fjordane. http://brage.bibsys.no/hsf/handle/URN:NBN:no-bibsys_brage_5534.
- Senge, Peter (1990). *The Fifth Discipline. The Art and Practice of the Learning Organization*. New York: Doubleday Currency.
- Stanek, Henrik (2007). Professor foreslaar dokumentationsstop. I *Folkeskolen.dk. Fagblad for undervisere*. 12. des. 2007. (lok. 26.02.13) <http://www.folkeskolen.dk/50386/professor-foreslaar-dokumentationsstop>
- St.meld. nr. 16 (2006–2007). «... og ingen stod igjen. Tidlig innsats for livslang læring». Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- St.meld. nr. 30 (2003–2004). *Kultur for læring*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Utdannings- og forskningsdepartementet (2002). *Skolen vet best: Situasjonsbeskrivelse av norsk grunnopplæring: November 2002*. Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet.
- Utdanningsdirektoratet (2011). *Regelverk for folkehøgskoler*.
Nedlastet 25.02.13 fra <http://www.udir.no/Regelverk/Tilskudd/Folkehogskoler1/Tilskudd-til-folkehoyskoler--statsbudsjettet-2011/>
- Utdanningsdirektoratet (2011). *Tilskudd for folkehøgskoler*. Nedlastet 08.02.13 fra <http://www.udir.no/Regelverk/Tilskudd/>
- Valdres Folkehøgskule, (2013): *Hva er folkehøgskole?* Nedlastet 07.04.2013, fra <http://www.vintereventyr.no/skolen/hva-er-folkehoegskole.aspx>
- Ålvik, Trond (2002). Sluttkommentar (s. 184–190). I Haug, Peder & Lars Monsen (red.) (2002). *Skolebasert vurdering – erfaringer og utfordringer*. Oslo: Abstrakt forl.

Vedlegg

Vedlegg 1 Brev til folkehøgskolene

Til alle folkehøgskolene

Undersøkelse om selvevaluering av folkehøgskolenes virksomhet

Folkehøgskolene har i alle år drevet evaluering av egen virksomhet, mer eller mindre systematisk og på ulike måter. I lov om folkehøyskoler fra 12.06.02 med virkning fra 01.01.2003, kom det inn et nytt punkt h i § 2 Vilkår for tilskudd. Der står det at

§2. h: «Skolen skal utarbeide prosedyre for selvevaluering og kvalitetsutvikling som sikrer de tilsatte og elever medvirkning. Det skal utarbeides en årlig selvevalueringsrapport som skal være offentlig tilgjengelig».

I Forskrifter til samme loven heter det

§14. Kvalitetsutvikling: «Hver skole skal utarbeide dokumentasjon som klargjør og definerer skolens verdigrunnlag og målsetting. Dokumentasjonen skal også omfatte prosedyre for selvevaluering, kvalitetssikring og kvalitetsutvikling. Skolen utarbeider hvert år selvevalueringsrapport. Rapporten sendes innen 1. juni til departementet. Departementet kan foreta periodiske metaevalueringer».

Undertegnede var rektor i folkehøgskolen i perioden 2000–2006. Da pålegget kom om å skrive en selvevalueringsrapport som skulle sendes Kunnskapsdepartementet innen 1. juni 2003, var det en smule usikkerhet knyttet til hvordan denne rapporten skulle utformes og hvor grundig den skulle være. Vi laget en plan for selvevaluering ved skolen jeg var rektor på, og jeg kan se av rapporten fra 2003 og de påfølgende rapportene at «veien blir til mens man går». Jeg vil gjerne vite hvor veien er gått for alle folkehøgskolene.

Bakgrunn for og formål med prosjektet:

Jeg er nå tilsatt som høgskolelektor ved Høgskolen i Hedmark. I tilknytning til denne stillingen ligger også et forskningsoppdrag. Siden folkehøgskolen fortsatt har en plass i mitt hjerte, ønsker jeg nå å se nærmere på hvordan dere som har deres liv og virke i folkehøgskolen opplever selvevalueringen som verktøy for kvalitetssikring og kvalitetsutvikling av egen virksomhet. Jeg ønsker i første omgang å gjøre en kvantitativ undersøkelse. Dernest vil jeg gjøre en dokumentstudie av et tilfeldig utvalg av selvevalueringsrapporter og til slutt foreta kvalitativt intervju med et antall rektorer eller de som er ansvarlige for å drive selvevaluering ved skolen.

Denne spørreundersøkelsen dreier seg i hovedsak om selvevalueringsprosessen på skolen og i mindre grad om rapporten som sendes inn. Målet med forskningsprosjektet er å finne ut hvilken verdi selvevaluering har for folkehøgskolene og i hvilken grad folkehøgskolene opplever lov og forskrifters krav som kvalitetssikrende og kvalitetsutviklende for sine skoler. Det er også interessant å se om Utdanningsdirektoratet som har fått delegert myndighet for å godkjenne rapportene, gir tilbakemeldinger som skolene har nytte av.

Medvirkning og publisering:

Dette FOU-arbeidet gjøres med støtte fra Høgskolen i Hedmark. I arbeidet med spørreskjemaet har jeg hatt kontakt med Utdanningsdirektoratet, med Folkehøgskolerådet ved Odd Arild Netland, pedagogisk konsulent i NKF, Odd Haddal, og pedagogisk utviklingsleder i NF, Lena Sendstad. Forskningsprosjektet har som målsetting å foreta spørreundersøkelsen våren 2011. Dataene vil tolkes og sammen med dokumentstudier og intervju, gi grunnlag for en rapport som skal ferdigstilles våren 2012.

Jeg håper alle folkehøgskolene vil delta i undersøkelsen ved å fylle ut vedlagte spørreskjema. Jeg vil tro at de resultatene som kommer fram vil ha interesse for dere som har arbeid i folkehøgskolen.

Det utfylte spørreskjemaet sendes på e-post til: bjorg.gloppen@hihm.no innen 10. juni 2011. Alle data vil selvsagt behandles konfidensielt.

Hjertelig takk for velvillig samarbeid!

Med vennlig hilsen

Björg Herberg Gloppen

Vedlegg 2 Spørreskjema til folkehøgskolene

Spørsmål til folkehøgskolene angående SELVEVALUERING

Nedenfor følger spørsmål knyttet til arbeidet med den selvevalueringen som folkehøgskolene er pålagt ifølge Lov om folkehøyskoler (§ 2) og Forskriftene § 14. Vi ønsker at dere så langt det er mulig, svarer ved å gi en gradering i forhold til de ulike spørsmålene. Vi har satt spørsmålene opp i kategorier, men det vil være områder som vil være relatert til flere kategorier.

Verdigrunnlag/overordnet målsetting:

1. I hvilken grad blir skolens visjon/verdigrunnlag/overordnede målsetting evaluert?

I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad	Ikke i det hele tatt
-------------------	-------------	-------------	--------------	--------------------	----------------------

2. I hvilken grad legges det vekt på folkeopplysning og allmenndanning i skolens selvevaluering?

I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad	Ikke i det hele tatt
-------------------	-------------	-------------	--------------	--------------------	----------------------

Medvirkning:

3. I hvilken grad oppleves det utfordrende for ledelsen å engasjere personalet i selvevalueringen?

I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad	Ikke i det hele tatt
-------------------	-------------	-------------	--------------	--------------------	----------------------

4. I hvilken grad involveres personalet i selvevalueringsprosessen?

I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad	Ikke i det hele tatt
-------------------	-------------	-------------	--------------	--------------------	----------------------

5. I hvilken grad har det verdi å involvere elevene i selvevalueringen?

I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad	Ikke i det hele tatt
-------------------	-------------	-------------	--------------	--------------------	----------------------

6. Hvor mye deltar elevene i selvevalueringsprosessen?

I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad	Ikke i det hele tatt
-------------------	-------------	-------------	--------------	--------------------	----------------------

7. Når involveres elevene i selvevalueringsprosessen? (Sett gjerne flere kryss)

Tidlig	Midt i året	Flere ganger underveis	Sluttevaluering	Annet:
--------	-------------	------------------------	-----------------	--------

8. På hvilken måte involveres elevene? (Sett gjerne flere kryss)

Elevråd	Fokus-grupper	Fylle ut spørre-skjemaer	Som inter-vjuere	Gjennom samtaler	Blogging (sosiale medier)	Annet:
---------	---------------	--------------------------	------------------	------------------	---------------------------	--------

9. I hvilken grad brukes selvevalueringsprosessen som læring for elevene?

I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad	Ikke i det hele tatt
-------------------	-------------	-------------	--------------	--------------------	----------------------

10. I hvilken grad involveres det pedagogiske personalet i selvevalueringen?

I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad	Ikke i det hele tatt
-------------------	-------------	-------------	--------------	--------------------	----------------------

11. I hvilken grad involveres skolens øvrige personale i selvevalueringen?

I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad	Ikke i det hele tatt
-------------------	-------------	-------------	--------------	--------------------	----------------------

Kvalitetssikring:**12. I hvilken grad omhandler selvevalueringen den daglige driften av skolen?**

I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad	Ikke i det hele tatt
-------------------	-------------	-------------	--------------	--------------------	----------------------

13. I hvilken grad opplever skolens ansatte at selvevalueringen har verdi for det daglige arbeidet i folkehøgskolen?

I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad	Ikke i det hele tatt
-------------------	-------------	-------------	--------------	--------------------	----------------------

Prosedyre:

14. Når starter arbeidet med selvevaluering på skolen?

Planleggingsuka om høsten	Etter høstferien	I jan./febr.	Etter påske	Etterarbeidsuka	Annet:
---------------------------	------------------	--------------	-------------	-----------------	--------

15. Har skolen en langsiktig plan for selvevaluering? Hvis ja, hvilke tidsrammer?

Nei:

Ja:

for 2 år	for 3 år	for 5 år	annet:
----------	----------	----------	--------

16. Velger skolen årlige temaer eller områder som skal evalueres?

Nei:

Ja:

Hvis ja, hvordan velger skolen tema/områder? (Sett gjerne flere kryss)

Etter innspill:

Fra ledelsen	Fra IKV/praktisk personale	Fra styret	Fra eierne	Fra elevene	Fra det pedagogiske personalet
Fra pedagogisk personale og ledelsen sammen	Fra alle ansatte	Idé fra andre skoler	Fra eksterne kilder (konsulenter, offentlige myndigheter, osv.)		

17. Hvilke verktøy har dere brukt under selvevalueringene? (Sett gjerne flere kryss)

Spørreskjema	Allmøte	Statistisk analyse	Intervju	Fokus-gruppe	Mapper
Elevsamtale	Annen samtale	Rapporter fra personalet	Dokumenter	Bilder, video, lyd, osv	Annet:

18. Hvilke datakilder har dere brukt til selvevalueringen? (Sett gjerne flere kryss)

Elevene	Informasjon fra partnere	Informasjon fra reisemål	Lærerne	Det øvrige personalet	Styre og eiere
Lokal-samfunnet	Medier (pressen, osv)	Statistikker	Annet:		

19. I hvilken grad ville det være nyttig å skrive selvevalueringsrapporten etter en fast mal?

I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad	Ikke i det hele tatt
-------------------	-------------	-------------	--------------	--------------------	----------------------

Kvalitetsutvikling:

20. I hvilken grad kan selvevalueringssprosessen benyttes til skoleutvikling?

I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad	Ikke i det hele tatt
-------------------	-------------	-------------	--------------	--------------------	----------------------

21. I hvilken grad endres skolens læringsprogram på bakgrunn av selvevalueringen?

I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad	Ikke i det hele tatt
-------------------	-------------	-------------	--------------	--------------------	----------------------

22. I hvilken grad endres andre deler av skolens virksomhet enn læringsprogrammet på bakgrunn av selvevalueringen?

I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad	Ikke i det hele tatt
-------------------	-------------	-------------	--------------	--------------------	----------------------

23. I hvilken grad har selvevalueringen ført til tiltak for kompetanseøkning hos de ansatte?

I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad	Ikke i det hele tatt
-------------------	-------------	-------------	--------------	--------------------	----------------------

24. I hvilken grad har arbeidet med selvevaluering ført til økt engasjement for skoleutvikling hos de ansatte?

I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad	Ikke i det hele tatt
-------------------	-------------	-------------	--------------	--------------------	----------------------

25. I hvilken grad makter skolen å følge opp funnene som blir gjort under selvevalueringen?

I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad	Ikke i det hele tatt
-------------------	-------------	-------------	--------------	--------------------	----------------------

Oppfølging:

26. Har skolen fått tilbakemelding(er) fra Utdanningsdirektoratet om selvevalueringen?

Nei:

Ja:

Hvis ja, i hvilken grad var tilbakemeldingen(e) nyttig(e)?

I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad	Ikke i det hele tatt
-------------------	-------------	-------------	--------------	--------------------	----------------------

27. I hvilken grad ser skolen det som nyttig å ha samme tema for selvevaluering over flere år?

I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad	Ikke i det hele tatt
-------------------	-------------	-------------	--------------	--------------------	----------------------

28. Blir funnene i selvevalueringen eller rapporten diskutert på skolen i etterarbeidsdagene om våren eller ved oppstart om høsten? (sett kryss)

Nei:

Ja, om våren:

Ja, om høsten:

Hvis ja, hvem deltar i diskusjonene?

Ledelsen	IKV/praktisk personale	Styret	Eierne	Representanter fra elevene	Det pedagogiske personalet
Pedagogisk personale og ledelsen sammen	Alle ansatte	Andre:			

29. I hvilken grad gir skolens rapport et tilfredsstillende bilde av hva et folkehøgskoleår er?

I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad	Ikke i det hele tatt
-------------------	-------------	-------------	--------------	--------------------	----------------------

30. Selvevalueringen kan plasseres på en skala mellom en strålende mulighet til å gjøre skolen til en enda bedre folkehøgskole og en byråkratisk oppgave som ikke har verdi for skolens arbeid. I hvilken grad er selvevalueringen en «strålende mulighet»?

I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad	Ikke i det hele tatt
-------------------	-------------	-------------	--------------	--------------------	----------------------

31. Er det noe annet dere ønsker å si om selvevaluering og skrivegavselvvaluerings-rapporter?

Takk for svarene!

Vedlegg 3 Mail til et utvalg av rektorene

Kjære rektor!

Takker for hyggelig telefonsamtale og ser fram til å treffe dere i Trondheim. Som jeg sa hadde det vært veldig flott om dere kunne skrive ned noen refleksjoner omkring følgende «to» områder:

1. Hva har pålegget om å drive selvevaluering betydd for din skole i forhold til **kvalitets-sikring og skoleutvikling**?
2. Har folkehøgskolen i dag utviklet seg til å bli vår tids «reisebyråer» der den enkeltes selvrealisering er hovedmålet? Hva skjer med folkehøgskolen som tradisjonelt har representert en «motkultur» til samfunnet stadig økende markedstilpasning?

Fint å få noen av deres tanker nedskrevet i løpet av en 14 dagers tid, og så snakkes vi rundt disse temaene i lunsjen på tirsdag.

På forhånd tusen takk.

Mvh Bjørg Herberg Gloppen

Hei kjære rektorer

Dessverre ble det ikke noen intervjuer med dere på rektormøtet. Jeg hadde 12 timer på reisefot på tirsdag, uten å få gjort noe som helst. Vi hadde to omganger med kretsing over Værnes og tanking på Ørlandet, før vi fikk beskjed om at flyet ville returnere til Gardermoen. Det var veldig leit fordi jeg hadde virkelig gledet meg til å møte dere. Da vi var tilbake på Gardermoen kunne de ikke gi noen garantier for at vi kunne lande seinere på kvelden, så da gav jeg opp. Håper dere hadde et flott rektormøte.

Selv om vi ikke fikk til en samtale, håper jeg likevel at dere vil være brydd med å svare på de spørsmålene jeg sendte i mail til dere før møtet. Jeg ser at det blir jobbet veldig bra på mange skoler med selvevaluering, og jeg ønsker å ha noen direkte rektorstemmer før jeg begynner skriving av artikler/rapport. Det er dere som sitter på primærinformasjonen. Jeg sender med noen av hovedfunnene i en pdf-fil som takk og som informasjon til dere. Den versjonen dere får, er et lite utdrag av den fullstendige undersøkelsen, så om det er mer dere ønsker å få data på, kan dere spørre om det. Alle foilene ville jo ledsages av kommentarer fra min side, så det er ikke sikkert det gir så mye, men sender det til dere iallfall.

På forhånd tusen takk.

Mvh Bjørg

Bjørg Herberg Gloppen

Assistant professor/Høgskolelektor
Department of Social Sciences/Institutt for samfunnsvitenskap
Hedmark University College/Høgskolen i Hedmark
Department of Education and Science/Avd. for lærerutdanning og naturvitenskap
P.O. Box 4010/Postboks 4010